МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему **ПЕРЕКЛАД АРТИЛЕРІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ**

Виконав: студент 2 курсу,
групи 8.0354-1ап
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та література (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Переклад (англійський)
Скабала Денис Олександрович

Керівник к. філол. н, доц. Запольських С.П.

Рецензент к. філол. н., доц. Андрєєва І.О.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно) – перша англійська
Освітньо-професійна програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови

_____
«____»_____2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
СКАБАЛІ ДЕНИСУ ОЛЕКСАНДРОВИЧУ
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) ПЕРЕКЛАД АРТИЛЕРІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Запольських С.П., к.філол.н, доцент затверджені наказом ЗНУ від «20» березня 2025 року № 425-с
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 01.12.2025
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) наукові джерела з питань дослідження термінології і перекладознавства. Довідники, тлумачні, спеціалізовані та двомовні словники, таблиці стрільби.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1) розглянути теоретичні основи військово-технічної термінології, джерела формування та типологію, проблеми уніфікації та стандартизації військових термінів; 2) проаналізувати особливості перекладу артилерійських термінів у військових словниках і довідкових джерелах,вплив контексту артилерійських таблиць стрільби на перекладацькі рішення; 3) описати особливості перекладу різних тематичних груп артилерійської термінології.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Запольських С.П.	09.06.2025	09.06.2025
Розділ 1	Запольських С.П.	04.09.2025	04.09.2025
Розділ 2	Запольських С.П.	03.10.2025	03.10.2025
Висновки	Запольських С.П.	31.10.2025	31.10.2025

6. Дата видачі завдання 02.06.2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії	лютий – квітень 2025	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	травень 2025	виконано
3	Написання вступу	червень 2025	виконано
4	Написання теоретичного розділу	вересень 2025	виконано
5	Написання практичного розділу	жовтень 2025	виконано
6	Формулювання висновків	жовтень 2025	виконано
7	Проходження нормоконтролю	листопад 2025	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	листопад–грудень 2025	виконано
9	Захист	грудень 2025	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант _____ (підпис) Д. О. Скабала

Керівник роботи _____ (підпис) С. П. Запольських

Нормоконтроль пройдено _____ (підпис)
Нормоконтролер Г. О. Хацер

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 64 стор., 60 джерел.

Об’єкт дослідження: військово-технічна термінологія в англійській та українській мовах. Метою дослідження є

Мета роботи: виявлення основних особливостей артилерійської термінології та аналіз ефективних стратегій її перекладу українською мовою з урахуванням контексту, стандартів і принципів уніфікації.

Теоретико-методологічні засади: положення сучасної термінології та термінознавства (Т. Кияк, О. Козачек, В. Іващенко), принципи спеціалізованого та військового перекладу, підходи, що ґрунтуються на класифікаціях військової лексики та стандартах НАТО.

Отримані результати: У дослідженні проаналізована специфіка перекладу англійської артилерійської термінології. З’ясовано, що терміни формуються під впливом технічних характеристик озброєння, балістичних параметрів, тактичних процедур і системи управління. Створено класифікацію, що охоплює назви артилерійських систем, елементи гармат, типи боєприпасів, процедури стрільби та засоби наведення. Порівняно англійські й українські джерела: англомовна термінологія базується на стандартах НАТО, тоді як українська перебуває в процесі адаптації, що спричиняє розбіжності та потребує стандартизації й контекстно вмотивованого перекладу. Найбільші труднощі становлять багатокомпонентні структури, скорочення та вузькоспеціальні значення. Ефективний переклад вимагає міждисциплінарної компетентності, верифікації термінів за авторитетними джерелами та точного врахування контексту.

Ключові слова: *артилерійська термінологія, військовий переклад, стандарти НАТО, технічна документація, стандартизація, функціональна еквівалентність, спеціалізована лексика.*

ЗМІСТ

ВСТУП……..3

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ ……9

1.1. Військова термінологія як частина спеціальної лексики…….9

1.2. Класифікація артилерійської термінології……13

1.3. Джерела формування артилерійської термінології……...16

1.4. Проблеми уніфікації та стандартизації військових термінів……19

1.5. Словники та довідники як джерела термінологічної інформації……22

РОЗДІЛ 2 ПЕРЕКЛАД АРТИЛЕРІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ СЛОВНИКІВ І ТАБЛИЦЬ СТРІЛЬБИ)……...25

2.1. Структурно-семантичні особливості артилерійської термінології……25

2.2. Порівняльний аналіз словникових перекладів та вплив контексту артилерійських таблиць стрільби на перекладацькі рішення……37

2.2.1 Переклад базових понять артилерійської термінології…….37

2.2.2 Передача найменування типів артилерійських гармат……...41

2.2.3 Переклад термінів, що позначають балістичні параметри…….44

2.2.4. Боєприпаси та типи снарядів: перекладацькі стратегії……..47

2.2.5 Переклад термінів на позначення елементів артилерійської гармати……..49

2.2.6 Переклад лексики процесу підготовки та ведення вогню……...52

2.2.7 Переклад розрахункових параметрів……...54

2.2.8 Наведення і керування вогнем: командно-управлінська термінологія……57

2.2.9 Переклад термінології забезпечення……59

ВИСНОВКИ 62

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 65

ДОДАТОК А……..71

ВСТУП

У сучасних умовах глобальної безпеки та активної міжнародної військової співпраці проблема адекватного перекладу військово-технічної термінології, зокрема артилерійської, набуває особливої актуальності. Якісний переклад цієї групи термінів є критично важливим для забезпечення точності технічної документації, оперативних наказів, інструкцій та взаєморозуміння між військовими підрозділами союзницьких держав. В умовах російсько-української війни та розширення міжнародної технічної допомоги Україні з боку країн НАТО, ефективна комунікація засобами перекладу відіграє стратегічну роль. При цьому переклад артилерійських термінів має свої структурні, семантичні й контекстуальні особливості, які потребують ґрунтовного аналізу. Проблема перекладу артилерійської термінології з англійської мови на українську залишається недостатньо дослідженою в сучасному мовознавстві. Незважаючи на зростаючу потребу в професійних перекладачах, які працюють із військово-технічною документацією, зокрема з таблицями стрільби, у науковій літературі спостерігається брак комплексних досліджень, присвячених саме цій вузькоспеціалізованій галузі термінології.

Питання військової термінології загалом розглядалися в роботах, присвячених спеціальній та технічній лексиці. Наприклад, у монографії І. О. Литовченко [Литовченко 2008] проаналізовано динамічні процеси у військовій лексиці української мови, зокрема назви зброї, амуніції та споруд . Також у статті Н. Т. Акульшиної [Акульшина 2023] розглянуто алгоритм та методику аналізу військової термінології як фактора формування військової терміносистеми та військового дискурсу.

Проблематика військової термінології, зокрема артилерійської, поступово привертає дедалі більшу увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників

мовознавства, термінознавства та перекладознавства. Основні наукові праці присвячено вивченню структурно-семантичних особливостей термінів, процесам уніфікації, проблемам перекладу спеціальної лексики в контексті міжнародного військового співробітництва, а також лексикографічному опису термінів.

В українському науковому дискурсі фундаментальні дослідження військової термінології здійснювали Ганічева Н. М., Шевченко І. М., Ярошенко Т. О., Антонюк А. І., які аналізували формування термінологічних систем ЗСУ, термінотворення в умовах переходу на стандарти НАТО, особливості перекладу військово-технічних термінів. Зокрема, Ганічева у своїх роботах [Ганічева 2012] наголошує на необхідності розмежування власне термінів і загальновживаної лексики у військовому дискурсі, а також вказує на вплив політичних і соціокультурних чинників на формування термінології. Шевченко [Шевченко 2015] аналізує процес українізації військової мови після 1991 року та наголошує на складнощах унормування термінів, що запозичуються або перекладаються з англійської.

У фаховій літературі також акцентується увага на лексико-семантичній специфіці артилерійських термінів, які часто є полілексемними одиницями (наприклад, позиція батареї прямого наведення, таблиця стрільби з закритої вогневої позиції) і мають вузькофахове значення. Ярошенко [Ярошенко 2015] досліджує двомовну відповідність таких термінів у словниках і вказує на труднощі перекладу, пов’язані з відсутністю прямих еквівалентів або необхідністю врахування функціонального контексту.

У сучасних публікаціях, присвячених перекладознавчим аспектам, звертається увага на контекстуальну зумовленість перекладацьких рішень у сфері артилерії. Антонюк [Антонюк 2020] досліджує стратегії перекладу термінів, що трапляються в таблицях стрільби, технічних інструкціях і бойових настановах, наголошуючи на ролі фонових знань і професійної компетентності перекладача. Також підкреслюється важливість дотримання міжмовної та міжсистемної

еквівалентності, що є особливо актуальним у межах співпраці ЗСУ з арміями країн НАТО.

У зарубіжній літературі домінують роботи, присвячені створенню та стандартизації військових терміносистем (наприклад, NATO Terminology Programme) та розробці військових глосаріїв. Праці таких авторів, як L. Cabre (Іспанія), P. Cornu (Франція), D. Sager (США), висвітлюють загальні підходи до термінографії у спеціальних сферах, у тому числі військовій. Основна увага приділяється концептуальному аналізу терміна, ієрархії понять, класифікації термінів за типом номінації та узгодженості термінів у межах багатомовного простору.

Загалом, проаналізовані джерела вказують на те, що артилерійська термінологія є однією з найбільш стабільних і водночас складних у перекладацькому аспекті сфер, оскільки поєднує у собі лексеми з фіксованим значенням, технічні описи та контекстно варіативні одиниці. Однак у вітчизняній науці ще відчувається дефіцит спеціалізованих досліджень, присвячених саме артилерійському підкорпусу військової терміносистеми, що зумовлює актуальність подальшої розробки цієї тематики. Ці дослідження не охоплюють специфіки перекладу артилерійських термінів, особливо в контексті таблиць стрільби чи сучасної західної артилерійської техніки. Наявна термінографічна база часто виявляється застарілою або неповною, що ускладнює доступ до актуальної та стандартизованої термінологічної інформації.

У цьому контексті особливої **актуальності** набуває дослідження структурно-семантичних особливостей артилерійських термінів, їхніх джерел формування, а також впливу контексту на вибір перекладацьких рішень. Таким чином, існує гостра потреба в поглибленому аналізі сучасної англомовної артилерійської термінології та в розробці ефективних перекладацьких стратегій, здатних забезпечити точність, однозначність і функціональність перекладу у військовій сфері.

Наукова новизна полягає в комплексному аналізі артилерійської термінології з погляду її класифікації, структурно-семантичних характеристик, джерел формування, а також труднощів перекладу термінів у контексті таблиць стрільби. Особливу увагу приділено впливу контексту на перекладацькі рішення та порівняльному аналізу відповідних лексичних одиниць у спеціалізованих словниках і довідниках.

Об'єктом дослідження є військово-технічна термінологія в англійській та українській мовах. **Предметом** дослідження є структурно-семантичні особливості артилерійських термінів та їх переклад із англійської мови українською (переважно в межах таблиць стрільби та технічної документації).

Метою дослідження є виявлення основних особливостей артилерійської термінології та аналіз ефективних стратегій її перекладу українською мовою з урахуванням контексту, стандартів і принципів уніфікації.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань:**

1. Проаналізувати військову термінологію як частину спеціальної лексики.
2. Класифікувати основні групи артилерійських термінів.
3. Визначити джерела формування англомовної та української артилерійської термінології.
4. Окреслити проблеми уніфікації та стандартизації термінів.
5. Розглянути словники та довідники як джерела термінологічної інформації.
6. Проаналізувати структурно-семантичні та лексико-семантичні особливості артилерійських термінів.
7. Здійснити порівняльний аналіз перекладів термінів у словниках, довідниках і таблицях стрільби.
8. Визначити основні труднощі перекладу та запропонувати можливі рішення.

Матеріалом дослідження слугують англомовні та україномовні військові словники, термінологічні довідники, а також автентичні таблиці стрільби, переклад яких здійснювався для потреб українських військових структур.

Методи дослідження. У дослідженні використано описовий, зіставний, структурно-семантичний, контекстуальний аналіз, а також методи термінографічного аналізу та елементів корпусного підходу.

Практична цінність роботи полягає в можливості застосування отриманих результатів у підготовці військових перекладачів, удосконаленні спеціалізованих словників і методичних матеріалів, а також підвищенні якості перекладу військово-технічної документації в реальних умовах.

Робота пройшла **апробацію** на ІІІ Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції 13 грудня 2024 року. Теоретичні здобутки представлено у публікації: Переклад артилерійської термінології з англійської мови українською. *Різдвяні студентські наукові читання : Vita in lingua : Матеріали ІІІ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Запоріжжя, 13 грудня 2024 р.).* Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. С. 94-95.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатку та списку використаних джерел.

У вступі подано загальну характеристику наукової роботи: обґрунтовано вибір теми, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет дослідження, описано його актуальність, наукову новизну, методи дослідження, матеріал, практичну цінність та наведено структуру роботи.

Перший розділ присвячено теоретичним засадам вивчення військово-технічної термінології та її перекладу. У ньому розглянуто військову термінологію як частину спеціальної лексики, здійснено класифікацію артилерійської термінології, проаналізовано джерела формування української та англомовної артилерійської терміносистем, а також висвітлено проблеми

уніфікації та стандартизації військових термінів. Окрему увагу приділено аналізу словників і довідників як джерел термінологічної інформації.

Другий розділ містить практичний аналіз перекладу артилерійської термінології. Розглянуто структурно-семантичні та лексико-семантичні особливості артилерійських термінів, здійснено порівняльний аналіз перекладів у військових словниках і таблицях стрільби, охарактеризовано вплив контексту на вибір перекладацьких рішень. Визначено основні труднощі перекладу артилерійських термінів, зокрема термінів, що містяться в таблицях стрільби, та запропоновано можливі шляхи їх подолання.

У висновках узагальнено результати дослідження, сформульовано основні положення, що підтверджують досягнення мети роботи та виконання поставлених завдань. Додаток містить приклади військових термінів та варіанти перекладу.

Загальна кількість сторінок 64, кількість використаних джерел 60.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ

1.1. Військова термінологія як частина спеціальної лексики

Військова термінологія посідає важливе місце в системі спеціальної лексики, що обслуговує потреби військової справи, безпеки, оборони та суміжних галузей. Як і будь-яка інша терміносистема, вона виконує основну функцію – забезпечення точного, однозначного й стислого позначення понять, процесів, дій та об'єктів, що є характерними для певної професійної діяльності.

У межах загальної класифікації лексики, що використовується у фаховому спілкуванні, військова термінологія належить до вузькоспеціалізованої підсистеми технічної термінології, тісно пов’язаної з інженерними, тактичними, логістичними, медичними, юридичними та інформаційними складниками військової сфери. Як зазначає І. О. Литовченко, сучасна військова лексика, зокрема термінологія, розвивається відповідно до змін у техніці, зброї, стратегії та міжнародній військовій взаємодії [Литовченко, 2008].

До складу військової терміносистеми входять терміни, що позначають:

- види озброєння та військової техніки (напр. *howitzer, tank destroyer, зенітно-ракетний комплекс*);
- тактичні поняття та військові операції (напр. *encirclement, counteroffensive, наступ, обхід*);
- військові формування, посади, звання (напр. *brigade, sergeant major, командир батареї*);
- процеси управління та зв’язку, взаємодії між військовими підрозділами;

- забезпечення (логістика, інфраструктура, постачання);
- навчання, підготовку та командну діяльність.

Військова термінологія є важливою складовою спеціальної лексики, яка охоплює терміни, що функціонують у межах фахового військового дискурсу. Вона виконує надзвичайно важливу роль у забезпеченні точності професійної комунікації, особливо в умовах бойових дій, планування операцій, підготовки документації та міжнародної взаємодії. Військові терміни репрезентують ключові поняття, що охоплюють організаційно-структурну, технічну, тактичну, стратегічну, логістичну, інженерну, медичну й інші сфери.

Як частина спеціальної лексики, військова термінологія характеризується такими ознаками:

- Системністю та ієрархічністю – терміни утворюють чітку систему понять з внутрішньою класифікацією, що відображає організаційно-функціональну структуру військової справи. Наприклад, загальне поняття *artillery* включає підкатегорії, такі як *field artillery, coastal artillery, anti-aircraft artillery*, тощо.
- Однозначністю та точністю – у межах військової комунікації термін має одне чітке значення, не допускаючи варіативності тлумачень, що особливо важливо в ситуаціях бойового управління [Пашковська, 2014].
- Короткістю та зручністю в ужитку – значна частина термінів має форму абревіатур (*AO – Area of Operations, SOP – Standard Operating Procedure, RPG – Rocket-Propelled Grenade*), що забезпечує оперативність комунікації.
- Інтернаціональністю – з огляду на участь держав у міжнародних військових структурах, зокрема НАТО, велика частина термінів є уніфікованими й запозиченими з англійської мови без перекладу або в адаптованому вигляді (*checkpoint, brigade, mine clearance*).
- Динамічністю – терміносистема перебуває у постійному розвитку відповідно до появи нових технологій, видів озброєння, тактичних рішень та

гібридних загроз. Сучасна військова термінологія постійно оновлюється відповідно до нових реалій [Янковська, 2021].

- Залежністю від контексту – низка термінів може змінювати своє значення залежно від військової спеціалізації, рівня документа (стратегічний/тактичний), або конкретної ситуації застосування [Коваль, 2019].

У військовій термінології відображаються як загальні закономірності розвитку спеціальної лексики, так і специфічні особливості воєнної справи. Як зазначає В. В. Краснюк, військова термінологія «є не просто засобом ідентифікації понять, а потужним когнітивним і організаційним інструментом у структурі військового знання» [Краснюк, 2017, с. 86].

Деякі дослідники (зокрема, Sager, 1990; Bowker, 2002) наголошують на важливості стандартизації військової термінології як чинника міжнародної безпеки, оскільки невідповідність у розумінні термінів може призвести до серйозних комунікативних збоїв у міждержавній взаємодії.

Іншою важливою рисою є висока нормативність військової термінології: більшість термінів закріплюються в офіційних документах – бойових статутах, стандартах НАТО (AAP-6), тактичних інструкціях, таблицях стрільби, експлуатаційних документах, технічних описах. Значну роль у формуванні військової термінології відіграють такі джерела, як офіційні документи, статути, бойові статті, настанови, технічна документація, інструкції та спеціальні словники. У сучасних умовах на термінологічний склад військової лексики активно впливають міжнародні військові структури (зокрема НАТО), англомовні джерела, розвиток військових технологій та концепцій.Тому при перекладі військової термінології перекладач має враховувати не лише лінгвістичні, але й юридичні, доктринальні та процедурні аспекти.

Таким чином, військова термінологія – це специфічна підсистема спеціальної лексики, яка поєднує в собі структурованість, високу стандартизованість, комунікативну точність і міжкультурну адаптованість. Її

переклад вимагає від перекладача ґрунтовних знань у сфері військової справи, досконалого володіння термінологічними джерелами та знання міжмовних відповідників, узгоджених зі стандартами НАТО або національних збройних сил. Військова термінологія є невід'ємною складовою спеціальної лексики, яка обслуговує комунікативні потреби військової сфери та забезпечує точність, однозначність і функціональну ефективність професійного мовлення. Вона утворює замкнену терміносистему, що тісно пов'язана з іншими галузевими терміносистемами (технічною, юридичною, медичною, інформаційною тощо), але водночас має низку унікальних ознак.

По-перше, військова термінологія відзначається високим ступенем регламентації та стандартизації, що зумовлено необхідністю оперативного й безпомилкового спілкування в умовах підвищеної відповідальності та ризику. Вона включає як лексичні одиниці для опису об'єктів (зброї, техніки, підрозділів), так і терміни для позначення тактичних і стратегічних понять, команд, процедур, бойових дій тощо.

По-друге, ця термінологія формувалася історично під впливом зовнішніх факторів – насамперед політичних і технологічних змін, а також мовного впливу інших країн (українська військова термінологія – зокрема, російської в радянський період, англійської – в межах євроатлантичної інтеграції). Це призвело до наявності в системі численних запозичень, кальок, а також складнощів із термінологічною уніфікацією.

По-третє, як частина спеціальної лексики, військова термінологія відповідає загальним ознакам фахової мови: вона є системною, номінативною, економною за структурою (наявність абревіатур і скорочень), а також має фіксовану семантику й тенденцію до однозначності в межах певного контексту.

Крім того, значення військових термінів часто тісно пов'язане з контекстом їх уживання, що обумовлює потребу в ретельному контекстуальному аналізі при перекладі та тлумаченні. В умовах сучасної гібридної війни, цифровізації та

коаліційної взаємодії (зокрема, в рамках НАТО), військова термінологія продовжує активно розвиватися, ускладнюватися і спеціалізуватися.

Таким чином, військова термінологія є складним багаторівневим явищем, що становить важливий об’єкт для лінгвістичних досліджень, особливо в аспекті міжмовної еквівалентності, перекладознавства та стандартизації.

1.2. Класифікація артилерійської термінології

Артилерійська термінологія як складова військово-технічної лексики охоплює систему спеціальних термінів, що використовуються для позначення понять, пов’язаних з озброєнням, боєприпасами, технічними характеристиками артилерійських систем, видами вогню, тактикою застосування артилерії тощо. Вона функціонує в межах фахового піддискурсу, зумовленого високим ступенем стандартизації та функціональною точністю.

У сучасних дослідженнях [напр. Краснюк 2017; Пашковська 2014] класифікація артилерійської термінології може здійснюватися за кількома критеріями:

1. За тематичними групами:

Це найпоширеніший підхід, який базується на змістовому поділі термінів за сферою їх вживання. Наприклад:

- Терміни, що позначають типи артилерійських систем: *howitzer (гаубиця), gun (гармата), mortar (міномет), autocannon (автоматична гармата).*
- Терміни, що стосуються боєприпасів і зарядів: *shell, projectile, cartridge, fuse, propellant, modular charge.*
- Терміни, пов’язані з вогнем і стрільбою: *range, trajectory, angle of elevation, muzzle velocity, firing table, direct fire, indirect fire.*

- Терміни, пов’язані з обслугою та технічним обслуговуванням: *loading* system, breechblock, recoil mechanism, sighting system.

2. За походженням:

Згідно з джерелами формування, артилерійські терміни поділяються на:

- Споконвічні (власне українські чи англійські): такі як *ціль, постріл / target, fire.*

- Запозичення: латинського *(caliber),* французького *(barrage, caisson*), німецького походження (*zug* – у старій термінології), які стали загальноприйнятими через історичний розвиток артилерії.

- Абревіатури та акроніми: *HE (high-explosive), AP (armor-piercing), MRSI (multiple round simultaneous impact), MACS (modular artillery charge system).*

3. За функціональним навантаженням:

Цей підхід враховує роль терміна в комунікативному процесі:

- Номінативні терміни, що позначають об’єкти та явища: *cannon, breech, shell.*

- Операційні терміни, що вказують на дії чи процеси: *aiming, loading, firing, recalibrating.*

- Оцінювальні терміни, що виражають характеристики: *effective range, accuracy, lethality.*

4. За рівнем стандартизації:

У межах військового перекладу особливого значення набуває ступінь усталеності термінів:

- Стандартизовані терміни, що офіційно закріплені у документах НАТО (напр., *AAP-06*) чи національних збройних сил.

- Варіативні терміни, які допускають кілька варіантів перекладу або вжитку (напр., battery може перекладатися як «батарея», але в певному контексті – «підрозділ»).

5. За структурою:

- Прості терміни: *gun, charge, fuse*.
- Складні терміни (словосполучення): *barrel length, propellant module, angle of fire.*
- Термінологічні скорочення та акроніми: *MACS, HEAT, GPS-guided shell.*

Як зазначає Л. В. Логінова, «класифікація термінів у військово-технічній сфері полегшує процес стандартизації та перекладу, дозволяє створювати глосарії, словники й інші навчальні матеріали» [Логінова, 2021, с. 59].

Таким чином, багатовимірна класифікація артилерійської термінології є важливим інструментом для її аналізу, викладання та перекладу, оскільки враховує як мовні, так і концептуальні параметри військово-професійної комунікації. Аналіз класифікацій військової термінології дозволяє зробити низку важливих висновків, що мають як теоретичне, так і практичне значення для подальшого вивчення та перекладу артилерійських термінів.

По-перше, військова термінологія – багаторівнева система, що охоплює загальновійськову лексику та спеціалізовані терміносистеми окремих видів і родів військ (зокрема, артилерії, авіації, зв’язку тощо) і характеризується високим ступенем стандартизації, точністю і функціональністю.

По-друге, класифікація військової термінології може здійснюватися за кількома ознаками: за родом військ (артилерійська, танкова, піхотна тощо), за функціональним призначенням (тактична, технічна, організаційна), за граматичними і лексико-семантичними ознаками (однослівні та багатослівні, терміни-композити, абревіатури тощо), за походженням (власне українські, запозичення, кальки, інтернаціоналізми).

По-третє, артилерійська термінологія як підсистема військової термінології має свою внутрішню структуру, що охоплює назви видів артилерії, боєприпасів, технічних характеристик, способів ведення вогню, параметрів стрільби тощо. Вона поєднує як загальнотехнічну лексику, так і вузькоспеціалізовані одиниці.

Значна частина сучасної української військової термінології, зокрема артилерійської, сформована під впливом іншомовних джерел – переважно російської (історично), а в новітній період – англійської (у контексті стандартизації НАТО). Це створює потребу в систематизації та уніфікації термінів, з урахуванням міжмовних відповідників.

Таким чином, класифікація термінів є важливим інструментом для перекладача, адже дозволяє орієнтуватися у структурі фахового тексту, визначати функціональне навантаження терміна в контексті, уникати буквального перекладу і підбирати найбільш адекватні відповідники. Класифікація військових термінів є не лише академічним завданням, а й практично необхідним кроком для забезпечення точності комунікації, ефективного перекладу і термінологічної сумісності у військовій сфері.

1.3. Джерела формування англомовної та української артилерійської термінології

Формування артилерійської термінології як складової військово-технічної лексики є складним та багаторівневим процесом, зумовленим історичними, культурними, науково-технічними та мовними чинниками. Як англомовна, так і українська артилерійська термінологія мають власну еволюцію, проте водночас вони зазнавали взаємовпливів у межах міжнародного військового співробітництва, технічного запозичення та стандартизації.

Англомовна артилерійська термінологія формувалася переважно у контексті військової діяльності Великої Британії, а згодом і США, де активна розробка артилерійських систем, систем керування вогнем та відповідної

документації сприяла створенню чітко структурованої терміносистеми. Серед основних джерел її формування можна виокремити:

- військові статути, настанови, стандарти та технічні описи;
- науково-дослідні роботи у сфері озброєння та балістики;
- досвід бойового застосування артилерії у війнах XX–XXI ст.;
- діяльність військових академій та навчальних центрів;
- технічна документація виробників озброєння (наприклад, Raytheon, BAE Systems);
- стандарти НАТО (STANAG), які унормовують терміни для міжсоюзницького вжитку [NATO Standardization Office].

Українська артилерійська термінологія, у свою чергу, формувалася під впливом кількох етапів розвитку: дореволюційного (на основі термінології Російської імперії), радянського (з масовим використанням російських стандартів і калькуванням), а також сучасного, що характеризується переорієнтацією на стандарти НАТО, українізацією та нормалізацією національної терміносистеми. Основними джерелами її формування є:

- радянська військова терміносистема, частково адаптована до сучасних умов [Ганічева 2007];
- українські нормативно-правові акти та документи ЗСУ (статути, бойові настанови) [Міністерство оборони України 2017];
- перекладна література та адаптація стандартів НАТО [Антонюк 2020];
- наукові публікації, військово-технічні журнали, фахова термінологічна література [5];
- праці з термінознавства та лексикографії, спрямовані на кодифікацію української військової мови [Ярошенко 2015];
- досвід участі українських військових у миротворчих місіях та міжнародних навчаннях.

Варто зазначити, що сучасний етап розвитку української артилерійської термінології є динамічним і супроводжується активним процесом очищення від кальок, пошуком точних відповідників та розробкою уніфікованих національних стандартів у межах євроатлантичної інтеграції. У цьому контексті важливу роль відіграє також переклад і адаптація англомовних термінів, що потребує врахування не лише лінгвістичних, а й концептуально-технічних відповідностей.

Таким чином, обидві терміносистеми – англомовна та українська – мають як спільні риси (зумовлені міжнародною стандартизацією), так і національні особливості, що обумовлюють складність їх порівняння та перекладу.

Джерела формування англомовної та української артилерійської термінології мають різну історичну, лінгвістичну та соціокультурну природу, що відображає специфіку військової традиції, рівень технологічного розвитку, а також мовну політику в галузі стандартизації.

У процесі становлення англомовної артилерійської термінології ключову роль відіграли такі чинники, як багатовікова військова історія Великої Британії та США, активне виробництво зброї, інноваційні технічні досягнення та інституціоналізований підхід до стандартизації термінів.

Значна частина англійських термінів походить з латини, французької та німецької мов, що зумовлено міжкультурними впливами в період раннього розвитку артилерії. У XX–XXI століттях терміносистема англійської мови була істотно унормована через військові керівні документи, технічні стандарти, інструкції НАТО (зокрема, STANAG), що гарантує її структурованість, стабільність і високий ступінь функціональної придатності до перекладу.

Українська артилерійська термінологія, у свою чергу, формувалася під впливом різних історичних і політичних обставин, серед яких особливу роль відіграла приналежність України до радянської військової системи. Це зумовило значне запозичення термінів із російської мови та калькування з неї. Лише в період незалежності й особливо з початком реформування Збройних Сил України

та переходу на стандарти НАТО відбулося активне оновлення терміносистеми, її перегляд, уточнення значень і створення власного україномовного термінологічного апарату. Нові джерела терміноутворення включають переклади натівських документів, англомовну технічну документацію, бойові статути, навчальні посібники, стандарти Міноборони України, а також глосарії, створені у співпраці з міжнародними партнерами.

Таким чином, сучасна англомовна артилерійська термінологія є результатом багатовікової еволюції, професійного відбору та міждисциплінарного впливу, тоді як українська система перебуває на етапі активної модернізації й адаптації до міжнародних стандартів. Це вимагає не лише лексичного оновлення, а й теоретичного осмислення принципів побудови та перекладу термінології, що стане запорукою ефективної військової комунікації та уніфікації у багатонаціональному середовищі.

1.4. Проблеми уніфікації та стандартизації військових термінів

Уніфікація та стандартизація військової термінології є важливою передумовою для забезпечення ефективної комунікації в межах збройних сил та у міжнародному військовому співробітництві. Чіткість, однозначність і послідовність термінів у документах, настановах, командних структурах і перекладних матеріалах напряму впливають на точність наказів, координацію дій, безпеку операцій та взаєморозуміння між військовими підрозділами. Проте уніфікація військової термінології стикається з низкою концептуальних, лінгвістичних і організаційних проблем.

Однією з ключових проблем є наявність множинних синонімічних варіантів та відсутність термінологічної стабільності. Наприклад, в українській

терміносистемі часто одночасно функціонують українські відповідники, кальки з російської мови та англомовні запозичення, що створює неоднозначність і потребує додаткової нормалізації. Ця проблема загострилася внаслідок переходу від радянської до сучасної моделі побудови Збройних Сил України, яка орієнтована на стандарти НАТО.

Ще однією складністю є відмінність концептуальних систем різних мов, зокрема англійської та української. Деякі терміни в англомовному військовому дискурсі мають ширше або вужче значення, ніж їхні українські відповідники. Наприклад, терміни fire control, command and control, direct support мають чітко визначене місце в системі військової термінології НАТО, тоді як їх переклад українською потребує іноді контекстуального уточнення або додаткових пояснень.

Суттєвою проблемою є також відсутність єдиного національного органу з стандартизації військової термінології, який би системно займався розробкою, переглядом і затвердженням термінів у межах українського військово-технічного простору.

Наразі частину цих функцій виконують різні підрозділи Генерального штабу ЗСУ, профільні навчальні заклади та наукові установи, що призводить до розрізненості підходів і уповільнення процесу термінотворення.

На міжнародному рівні процес стандартизації військової термінології регулюється через механізми НАТО, зокрема документацією STANAG (Standardization Agreement). Проте навіть у межах Альянсу виникають труднощі, пов’язані з перекладом багатозначних термінів, узгодженням нових понять та швидким розвитком військових технологій, які потребують постійного оновлення лексики.

Ще один виклик – взаємодія з цивільними термінологічними системами, особливо у сфері кібербезпеки, інформаційних технологій, медицини та логістики, де терміни одночасно належать до військової і цивільної сфер. Це

потребує особливої уваги до контексту використання та формулювання терміна, аби уникнути семантичних конфліктів.

Таким чином, уніфікація та стандартизація військових термінів – це не лише мовна, а й стратегічна задача, що вимагає міжвідомчої координації, фахового лінгвістичного підходу та врахування міжнародних практик. Для України це питання набуває особливої актуальності в умовах трансформації сектору безпеки і оборони та поступової інтеграції до євроатлантичних структур.

Процес уніфікації та стандартизації військових термінів є складним і багаторівневим, оскільки зачіпає не лише лінгвістичну сферу, а й організаційно-структурні, технічні та політичні аспекти військової діяльності. Військова термінологія, зокрема артилерійська, має бути максимально однозначною, точною та стислою, що особливо актуально в контексті багатонаціонального військового співробітництва (наприклад, у межах НАТО).

Основними проблемами уніфікації є: наявність історичних нашарувань і дублетних термінів; вплив політичних змін (наприклад, перехід України від радянської до західної термінологічної бази); неузгодженість між джерелами термінології (словниками, інструкціями, наказами); відсутність єдиного координаційного центру щодо створення, затвердження й поширення термінів у деяких країнах; складність перекладу термінів без втрати функціональної точності або смислової повноти.

Зусилля щодо стандартизації термінології в межах НАТО (через документи STANAG) суттєво покращують міжмовну сумісність, проте потребують глибокого лінгвістичного аналізу та адаптації під національні реалії.

Успішна уніфікація термінів передбачає не лише переклад, а й концептуальне узгодження понять, що лежать в основі термінів, з урахуванням військової доктрини, системи командування та функціональних вимог.

1.5. Словники та довідники як джерела термінологічної інформації

Словники та довідники відіграють ключову роль у формуванні, збереженні та поширенні військово-технічної термінології, зокрема артилерійської. Вони виступають як авторитетні джерела знань, що забезпечують уніфікацію термінів, слугують інструментом перекладу та міжмовної комунікації, а також сприяють кодифікації та стандартизації спеціальної лексики. Для військової сфери, де точність формулювань є критично важливою, наявність надійних термінологічних ресурсів має принципове значення.

Військові словники – це спеціалізовані лексикографічні видання, які містять терміни та визначення, що охоплюють широкий спектр понять у сфері оборони: від організаційних структур і бойових дій до озброєння, логістики, зв'язку та тактики. У контексті артилерійської термінології важливими є як загальновійськові, так і вузькоспеціалізовані словники. Наприклад, українські видання часто спираються на радянські або російськомовні джерела, тоді як нові праці орієнтовані на стандарти НАТО.

Довідники, на відміну від словників, переважно містять не тільки терміни, але й докладні технічні описи, схеми, інструкції, класифікації та приклади застосування понять. У військовій практиці довідники мають функцію навчально-методичного та нормативного матеріалу. Вони особливо цінні для перекладачів, командирів та фахівців, які працюють із технічною документацією, бойовими статутами або таблицями стрільби.

Серед основних типів джерел термінологічної інформації варто виокремити:

- Тлумачні словники військової термінології, які подають значення термінів (напр., Military Dictionary, Військовий тлумачний словник).

- Двомовні (англо-українські або україно-англійські) словники, що слугують засобом перекладу спеціальної лексики (напр., словник Ярошенка).
- Глосарії стандартів НАТО, які подають уніфіковані визначення англомовних термінів, офіційно затверджені в межах Альянсу.
- Настанови, статути, таблиці стрільби, які є частково довідниковими документами із термінологічним компонентом.
- Цифрові термінологічні бази, зокрема NATO Terminology Database (NATOTerm), які дають доступ до актуалізованих термінів у різних мовах.

Однією з основних проблем, з якими стикаються укладачі словників, є брак стабільності термінів, що часто змінюються внаслідок технологічного прогресу або нових стратегічних підходів. Крім того, багато сучасних термінів в українській мові не мають усталених відповідників, що змушує лексикографів вдаватися до запозичень, калькування або тимчасових транслітерацій.

Для перекладача або дослідника військової термінології словники та довідники є не лише джерелами знань, але й інструментами критичної оцінки терміносистеми. Особливу цінність має порівняння декількох джерел для виявлення варіативності термінів, уточнення значень у специфічному контексті (наприклад, таблиць стрільби) та виявлення термінологічних невідповідностей.

Таким чином, словники та довідники становлять фундамент термінологічної роботи у військовій сфері, зокрема в артилерії, та є незамінним засобом для стандартизації, перекладу й впровадження нових понять у мовну практику військових фахівців. Словники й довідники відіграють ключову роль у формуванні, закріпленні та поширенні військової термінології. Вони забезпечують стандартизоване тлумачення термінів, сприяють правильному використанню лексичних одиниць у професійній комунікації, а також є незамінними джерелами для перекладачів, науковців і військових фахівців.

Військові словники поділяються на кілька типів: тлумачні, перекладні, тематичні, енциклопедичні та глосарії до документів. Кожен з них має власну

функцію та сферу застосування. Особливо важливими для перекладача є двомовні словники, що враховують не лише еквіваленти, а й контекстуальні особливості вживання терміна (наприклад, залежно від виду артилерії або типу боєприпасу).

Проте ці джерела не позбавлені недоліків: деякі з них застаріли, не охоплюють новітніх термінів, мають варіативність тлумачень або невиправдано дослівні переклади. Крім того, існує потреба у динамічному оновленні термінологічної бази, особливо в умовах швидких змін у військовій техніці, тактиці та стратегії.

Таким чином, словники й довідники залишаються базовими орієнтирами для користувачів військової термінології, але потребують системного оновлення, доповнення та інтеграції з електронними ресурсами та міжнародними стандартами.

РОЗДІЛ 2
ПЕРЕКЛАД АРТИЛЕРІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ СЛОВНИКІВ І ТАБЛИЦЬ СТРІЛЬБИ)

2.1. Структурно-семантичні особливості артилерійської термінології

Артилерійська термінологія, як частина військової термінології, є особливою у структурному й семантичному відношеннях, оскільки обслуговує надзвичайно точну, регламентовану та технічно складну сферу – застосування артилерії у військових діях. Її лексичні одиниці мають характерні риси, які необхідно враховувати як у теоретичному аналізі, так і на практиці перекладу.

За структурою артилерійські терміни поділяються на:

1. Прості терміни – лексичні одиниці, що складаються з одного слова: cannon, trajectory, боєприпас, заряд. Вони є базовими поняттями, що становлять ядро термінології.

2. Складені терміни – поєднання кількох слів, що утворюють єдиний термін: muzzle velocity (дульна швидкість), high-explosive shell (осколково-фугасний снаряд), вихідний кут прицілювання. Вони передають складніші поняття і часто включають як визначуване слово, так і атрибутивні компоненти.

3. Абревіатури й скорочення, які є поширеними в технічній документації та таблицях стрільби: HE (high explosive), AP (armor-piercing), ТРП (таблиці розсіювання пострілу). Їхнє значення повинно бути чітко розпізнане перекладачем і залежить від контексту.

4. Нумеровані позначення – часто зустрічаються в назвах моделей озброєння або таблицях стрільби: M777, 2A36 «Гіацинт-Б», D-30 тощо.

Прості артилерійські терміни становлять основу лексико-семантичної системи артилерійської підмови військової термінології. Їхньою головною особливістю є лексична одиничність (тобто слово складається з одного компонента) та однозначність у межах фахового вжитку. Такі терміни зазвичай є назвами основних понять артилерії – як матеріальних об’єктів, так і процесів чи явищ, пов’язаних із застосуванням вогневих засобів.

Семантично ці терміни несуть значення, що чітко співвідносяться з предметною сферою: конструкцією артилерійського озброєння, параметрами стрільби, боєприпасами, бойовими діями. Наприклад, термін gun позначає артилерійську установку, яка здійснює стрільбу снарядами, а shell – сам боєприпас, що використовується у таких системах. Обидва терміни є короткими, часто вживаними й зрозумілими для військового персоналу будь-якого рівня.

У багатьох випадках прості терміни в англійській мові мають один загальновживаний відповідник в українській, що полегшує переклад – наприклад: *barrel – ствол, caliber – калібр, range – дальність, charge – заряд.*

Однак, попри уявну простоту, ці терміни можуть бути багатозначними або варіативними у перекладі, якщо розглядати їх у міжмовному контексті. Наприклад, англійське *fire* у загальному вжитку перекладається як вогонь, але у військовому значенні – це команда або дія стрільби, відповідно до ситуації може перекладатися як *відкрити вогонь, стріляти, вести вогонь*.

Іншою особливістю простих артилерійських термінів є їх висока термінологічна насиченість у документах: інструкціях, статутах, бойових розпорядженнях, таблицях стрільби. У цих джерелах їхнє вживання є не лише частим, але й критично важливим для точності бойового завдання. Наприклад, неправильне розуміння терміна *muzzle (дуло)* або *recoil (віддача)* може спричинити некоректне тлумачення принципів дії зброї.

Окрему увагу слід звернути на морфологічні особливості: більшість простих термінів – це іменники. Дієслова також трапляються, зокрема *aim*

(цілитися), fire (стрілять), reload (перезаряджати), однак значно рідше використовуються як самостійні терміни у фахових таблицях чи довідниках. Ці дієслова, зазвичай, виконують функцію дій або наказів у текстах.

Під час перекладу простих термінів важливо враховувати контекст. Наприклад, термін *range* у фразі *maximum range* слід перекладати як *максимальна дальність*, але в іншому контексті (наприклад, у назвах *ділянок стрільби*) – як *діапазон* або *відстань стрільби*. Це свідчить про семантичну мобільність терміна навіть у межах однієї сфери.

Ще один аспект – це історична усталеність таких термінів. У багатьох мовах, включно з українською, значна частина простих артилерійських термінів має давнє походження (наприклад, гармата, снаряд, дуло) і використовувалася в аналогічному значенні ще з XIX століття. Проте у сучасній англомовній терміносистемі артилерії переважають лаконічні, чітко стандартизовані форми, що регулюються нормативами (зокрема STANAG).

Отже, прості артилерійські терміни є ядром термінологічної системи, забезпечуючи ефективну й точну комунікацію у сфері бойового застосування артилерії. Вони мають стабільну структуру, переважно однозначне значення в межах військового контексту, але при перекладі вимагають контекстуального аналізу та знання військово-технічної специфіки. Ці терміни слугують основою для створення складніших термінів і широко використовуються у фахових словниках, таблицях стрільби та інструктивно-методичній літературі.

Складені артилерійські терміни – це лексичні одиниці, що складаються з двох і більше слів і утворюють семантичну єдність, тобто позначають одне цілісне поняття. Вони є важливим компонентом артилерійської термінології, оскільки відображають багаторівневу структуру об’єктів, процесів та характеристик артилерійської справи. Такі терміни дають змогу точніше диференціювати явища, на відміну від простих термінів, які зазвичай передають лише загальні поняття.

Структурно складені терміни поділяються на:

Іменникові словосполучення (noun + noun, noun + adjective), які є найпоширенішими: *muzzle velocity – дульна швидкість, burst radius – радіус ураження, fire control system – система керування вогнем, high-explosive shell – осколково-фугасний снаряд.*

Прикметникові конструкції (adjective + noun): *ballistic coefficient – балістичний коефіцієнт, firing table – таблиця стрільби, target area – зона ураження.*

Числово-символьні поєднання, що часто використовуються у найменуваннях озброєння: *M109 howitzer, 2S19 Msta, D-20 gun* – тут кожен елемент означає певну характеристику або модель.

Формат скорочених словосполучень: *HEAT round (High-Explosive Anti-Tank) – кумулятивний снаряд, GPS-guided munition – боєприпас із супутниковим наведенням.*

Абревіатури (скорочення, створені з початкових літер або складів слів) є невід'ємною частиною військової мови, особливо в артилерійській сфері. Їх використання зумовлене потребою у лаконічному, стислому й оперативному передаванні великої кількості технічної інформації, команд, назв, типів озброєння тощо.

Основними видами абревіатур є:

1) Літерні абревіатури (ініціальні скорочення) – складаються з перших літер кількох слів: *HE – High Explosive – осколково-фугасний (снаряд), AP – Armour Piercing – бронебійний, FCS – Fire Control System – система керування вогнем, TOF – Time of Flight – час польоту снаряда, BOF – Burst on Fire – вибух при пострілі;*

2) Абревіатури зі змішаною структурою (літери + цифри, або частини слів): *MRSI – Multiple Rounds Simultaneous Impact – режим стрільби кількома снарядами з одночасним влученням, ATGM – Anti-Tank Guided Missile –*

протитанкова керована ракета, DPICM – Dual-Purpose Improved Conventional Munition – уніфікований боєприпас подвійного призначення;

3) Умовні скорочення, прийняті в таблицях стрільби та оперативних документах: *KIA – Killed in Action – загиблий у бою, FO – Forward Observer – артилерійський коригувальник, TOC – Tactical Operations Center – тактичний центр управління.*

Усі ці скорочення, як правило, не перекладаються дослівно, а передаються через українські військові еквіваленти, усталені або рекомендовані стандартами (наприклад, відповідниками НАТО чи наказами ГШ ЗСУ).

Нумеровані позначення – це специфічна форма найменувань артилерійських систем, боєприпасів, приладів і технічних характеристик, яка поєднує буквено-цифрові коди, що мають чітке функціональне значення.

Типовими прикладами позначень є: *M109A6 Paladin, M – позначення моделі (Model), 109 – номер серії, A6 – модифікація 6 (Самохідна гаубиця калібру 155 мм США), 2С19 «Мста-С», 2С – індекс самохідної артилерії в радянській і пострадянській класифікації, 19 – номер розробки (Російська САУ, аналог західних M109), D-30 D – початкова літера назви КБ (КБ Артилерійського озброєння), 30 – номер моделі (122-мм гаубиця радянського виробництва), 152мм HE-FRAG OF-45, 152 мм – калібр, HE-FRAG – тип снаряда (осколково-фугасний), OF-45 – індекс конструкції, де «ОФ» – «осколково-фугасний», «45» – модель.*

Нумеровані позначення слугують для швидкого ідентифікування озброєння, приладів, типів стрільби; уніфікації позначень у документах (таблицях стрільби, технічних описах, звітах); класифікації техніки за типом, поколінням, призначенням.

Такі позначення часто не перекладаються, але потребують тлумачення або розшифровки при перекладі фахових текстів. Наприклад, у військово-технічному перекладі замість перекладу OF-45 перекладач подає опис: снаряд ОФ-45 (152-мм осколково-фугасний).

Абревіатури не перекладаються буквально. Наприклад, *HEAT round* краще перекладати як «кумулятивний снаряд», а не як «високоефективний протитанковий снаряд».

Нумеровані індекси зберігаються у транскрипції, але з поясненням. В українському перекладі часто додається роз'яснення або уточнення.

Використання словників НАТО (наприклад, AAP-6) або STANAG 3680 суттєво допомагає у стандартизації перекладів і вживання скорочень.

Аналіз контексту критично важливий, оскільки одна абревіатура може мати кілька значень (наприклад, *FO – Forward Observer* або *Fire Order* залежно від документа).

Абревіатури, скорочення й нумеровані позначення в артилерійській термінології є ключовими елементами військової комунікації. Вони забезпечують оперативність, стандартизованість і функціональність передачі інформації в межах бойового управління, інструкцій та технічної документації. Їх адекватний переклад вимагає не лише мовної, а й професійної підготовки, володіння термінологічними стандартами НАТО, знання технічного контексту та практичної специфіки артилерії.

Аналіз структури термінів, наведених у глосарії артилерійської термінології, включаючи додаткові одиниці, дозволяє зробити висновки про специфіку формування та функціонування терміносистеми в межах військово-технічного дискурсу. Загальна кількість термінів після доповнення становить 172 одиниці, що дає змогу здійснити репрезентативну структурну класифікацію.

Передусім, домінуючу частину (понад 64%) становлять складені терміни – лексичні сполуки з двох і більше компонентів (загалом 111 одиниць). Вони охоплюють назви складових систем, параметрів, процесів або об'єктів бойового застосування артилерії:

angle of elevation, sensor-fuzed munition, fire mission request, recoil mechanism, fire direction center тощо. Такі терміни часто поєднують загальний і

конкретизувальний компонент, забезпечуючи семантичну точність і функціональну специфіку. У контексті артилерійських дій це особливо важливо, оскільки неузгодженість у термінах може призвести до критичних помилок.

Прості терміни, тобто однословні одиниці (*loader, cannon, trajectory, howitzer*), становлять 47 одиниць. Їх особливість полягає в універсальності та стабільності вживання, адже вони зазвичай позначають базові елементи озброєння, дії чи фізичні характеристики. Ці терміни часто слугують кореневою базою для утворення складених одиниць.

Окрему категорію формують абревіатури й скорочення – 7 одиниць, серед яких *MLRS, FSCC, TRP, OF-45* тощо. Хоча їх кількість невелика, вони мають важливе значення у документації, таблицях стрільби та командному управлінні. Більшість таких термінів походить з англомовного військового середовища і часто функціонують як номінативні елементи, що супроводжуються розшифруванням у контексті.

Ще 7 термінів становлять інші типи, зокрема спеціальні позначення, нумеровані індекси та умовні маркування (*OF-45, charge temperature effect, range table*). Вони найчастіше застосовуються в технічних таблицях, де потрібне скорочене або стандартизоване позначення.

Таким чином, структурна організація артилерійської термінології відображає логіку технічного мислення, у якому перевага віддається складеним номінаціям. Прості терміни становлять термінологічну базу, а абревіатури й спеціальні позначення доповнюють систему у практичному військовому застосуванні. Такий розподіл є типовим для терміносистем озброєння і бойових дій, де важлива точність, регламентованість і однозначність комунікації.

Аналіз лексичних одиниць, що складають глосарій артилерійської термінології, дає змогу стверджувати про існування різноманітних способів словотворення, які є характерними для військово-технічної терміносистеми. Ці способи відіграють важливу роль у забезпеченні чіткості, функціональності та

структурної ієрархічності термінів, що використовуються в межах артилерійської комунікації. Серед них найчастіше зустрічаються такі типи словотворення: словоскладання (композиція), афіксація, поєднання слова з числовими або кодовими елементами, а також абревіація.

Найпоширенішим способом творення термінів у межах артилерійської термінології є *словоскладання, або композиція*. За допомогою цього способу утворюються складені іменники, прикметники та конструкції, що позначають комплексні або багатокомпонентні поняття. Такі терміни, як правило, поєднують базову назву об’єкта або явища з означенням, що його конкретизує, деталізує або уточнює. Це сприяє формуванню гіперонімно-гіпонімних відношень у межах терміносистеми, наприклад:

Fire mission – вогневе завдання, Gun carriage – лафет, Ballistic coefficient – балістичний коефіцієнт, Multiple launch rocket system – реактивна система залпового вогню, Observation post – спостережний пункт.

Подібні словосполучення мають чітку семантичну структуру, де перший елемент зазвичай виконує роль уточнення, тоді як другий є основним термінологічним ядром.

Другим за поширенням типом словотворення є *афіксація*, тобто приєднання до кореня префіксів або суфіксів для утворення нових термінів. Цей спосіб використовується здебільшого для формування прикметників або дієслів, що описують характеристики чи дії, пов’язані з бойовим застосуванням техніки. Часто такі терміни мають латинське або грецьке походження, що є типовим для технічної термінології, наприклад:

Recoilless (від recoil) – безвідкатна, Supercavitating (від cavitation) – створює суперкавітуючий ефект, Adjusting (від adjust) – пристрілочний, коригувальний.

Ці терміни виконують функцію уточнення ознак або дій, що дозволяє точніше передавати технічну суть поняття.

У межах військово-технічної документації, стрілецьких таблиць, стандартів і технічних специфікацій активно використовуються терміни, утворені шляхом поєднання лексичних одиниць із числовими або кодовими елементами. Це дозволяє ефективно ідентифікувати, класифікувати та систематизувати зразки озброєння, технічні характеристики або умови їх застосування, наприклад:

OF-45 – маркування типу снаряда, Quadrant elevation – підйомний кут за шкалою квадранта, Charge temperature effect – вплив температури заряду.

Такі конструкції поєднують у собі описову частину з числовим маркером, що слугує засобом кодування та ідентифікації елементів бойової системи.

Окрему категорію становлять *абревіатури* – скорочення складних термінів, які утворюються за допомогою початкових літер або частин слів. Вони широко застосовуються в оперативному мовленні, радіозв'язку, а також у службових документах, де є потреба в економії мовленнєвого простору та часу, наприклад:

MLRS – Multiple Launch Rocket System, FSCC – Fire Support Coordination Center, TRP – Target Reference Point.

Хоча абревіації значно скорочують обсяг інформації, вони вимагають наявності спеціальної підготовки для правильного тлумачення, що обумовлює їх використання переважно у вузькоспеціалізованому середовищі.

Різноманітні типи словотворення, зафіксовані в артилерійській термінології, свідчать про високий рівень системності, точності й функціональності, необхідних для ефективної професійної комунікації. Словоскладання, афіксація, числові конструкції та абревіації утворюють цілісну терміносистему, в якій кожна одиниця виконує свою чітко визначену роль.

Складені терміни в артилерійській термінології репрезентують складні, багатокомпонентні поняття, які не можуть бути адекватно виражені за допомогою одного слова. Вони охоплюють як матеріальні об'єкти, так і абстрактні процеси, параметри або стани, притаманні військово-технічному дискурсу.

Їхня семантична структура, як правило, чітко функціоналізована – кожен компонент виконує роль означення або класифікатора, створюючи термін, що передає точну, фахову інформацію, наприклад:

Recoil mechanism – «механізм віддачі», тобто комплекс елементів, які забезпечують поглинання енергії пострілу, Fire control system – «система керування вогнем», багатокомпонентна структура, що охоплює сенсори, обчислювальні блоки та виконавчі механізми, Optical sight – «оптичний приціл», технічний засіб, що поєднує в собі функцію спостереження й наведення.

Такі терміни мають вузькоспеціалізований характер і є зрозумілими переважно в контексті артилерійської, загальновійськової або технічної комунікації. Водночас, у залежності від контексту, деякі з них можуть набувати переносного або уточненого значення, наприклад:

Dead zone – загальновідоме значення «мертва зона» (зона відсутності сигналу), у військовому значенні – це сектор, що не може бути уражений вогнем з даної вогневої позиції через рельєф або обмеження озброєння.

Soft target – неброньована, вразлива ціль, яка легко уражається (наприклад, жива сила, не захищена технікою чи спорудами).

Складені терміни становлять значні труднощі для перекладача, особливо якщо переклад відбувається в умовах міжмовної військової взаємодії (наприклад, між англомовними країнами НАТО та україномовними частинами ЗСУ). Основні проблеми перекладу включають: по –перше, відсутність прямого відповідника в українській мові. Деякі технічні чи концептуальні одиниці не мають усталеного перекладу, особливо якщо йдеться про новітні технології. У таких випадках перекладач вдається до калькування або описового перекладу. Наприклад: *Laser rangefinder → «лазерний прилад для вимірювання дальності».*

По-друге, неоднозначність внутрішньої структури терміна. Порядок слів у складеному терміні може вводити в оману щодо граматичних або логічних зв’язків. Наприклад:

Airburst munition – дослівно може тлумачитися як «повітряний боєприпас», хоча правильне значення – «боєприпас повітряного підриву» (який детонує у повітрі над ціллю).

По-третє, синонімія й варіативність перекладу. Один термін може мати кілька варіантів перекладу залежно від контексту або традиції вживання. Наприклад: *Firing position* – може перекладатися як «вогнева позиція» або «позиція для стрільби». Обидва варіанти є технічно коректними, але в документах ЗСУ частіше вживається перший варіант.

Наступною проблемою є вплив мовної традиції. Існує різниця між радянською термінологічною спадщиною та сучасною натівською термінологією. Наприклад,

Sight shield – if it refers to a protective element that shields the aiming device (e.g., from light, weather, or damage during operation). Sight cover – if it denotes a removable or hinged protective cap used to cover the sight when not in use. перекладається як «щиток прицілу», але можуть мати іншу семантичну наповненість у натівських аналогах або зовсім інше понятійне поле – якщо йдеться про захисний елемент, що закриває прицільний пристрій (наприклад, від світла, погодних умов або пошкоджень під час експлуатації), або Sight cover – якщо мається на увазі знімна або відкидна кришка, яка закриває приціл, коли той не використовується.

Складені терміни відіграють ключову роль у формуванні нормативної та інструктивної лексики військової документації. Вони використовуються для: точного формулювання тактико-технічних характеристик; уніфікованого опису режимів стрільби; визначення параметрів озброєння та боєприпасів; ідентифікації типових тактичних дій і об'єктів. Наприклад:

Maximum effective range – максимальна дальність, на якій зброя зберігає достатню уражальну здатність, Fragmentation round – снаряд, що уражає ціль

уламками, Rapid fire mode – режим швидкої стрільби, Indirect fire – навісна (непряма) стрільба, при якій ціль не видно безпосередньо.

У контексті спільних операцій із країнами-членами НАТО, складені терміни набувають ще більшої ваги, оскільки забезпечують термінологічну інтероперабельність – тобто можливість взаєморозуміння і взаємодії між військовими структурами різних держав.

Таким чином, семантика складених термінів в артилерійській термінології відображає складність, системність і функціональну специфіку військово-технічного знання. Ці терміни виконують не лише номінативну, а й комунікативну, інструктивну та тактичну функції. Переклад таких одиниць вимагає глибокого знання предметної області, уваги до контексту, а також розуміння специфіки термінологічних стандартів різних військових шкіл. Невірна інтерпретація складеного терміна може не просто спричинити непорозуміння – у бойовій ситуації це може мати критичні наслідки. Саме тому робота з такими термінами повинна бути максимально точна, а лінгвістична компетентність перекладача – доповнена фаховими знаннями.

У семантичному плані артилерійські терміни характеризуються однозначністю в межах фахового контексту, що забезпечує точність передачі інформації.

Наприклад, *range* у загальному вжитку означає «діапазон» або «ділянка», а в артилерії – виключно «дальність стрільби». Іншою характеристикою є підвищений рівень синонімії між різними терміносистемами (особливо між натівськими й пострадянськими підходами): *charge* може відповідати як «заряд», так і «вихідна потужність», залежно від контексту.

Характерною є варіативністю перекладів через різні школи перекладацької традиції, особливо в українській мові, де ще не всі терміни стабілізовані. Наприклад, *burst radius* може бути перекладено як «радіус ураження», «радіус вибуху» або «зона розльоту уламків».

Аналіз демонструє наявність метафоричних і технічних переносів значення: терміни типу *dead zone, kill radius, soft target* можуть мати як буквальне, так і умовне значення, що залежить від тактичного або технічного контексту.

І, нарешті, важливою характеристикою є міждисциплінарність – багато термінів перетинаються з фізикою, механікою, баллістикою, комп'ютерними системами (наприклад, *fire-control system, elevation angle, wind correction factor*).

Таким чином, структурно-семантична складність артилерійської термінології вимагає від перекладача не лише мовної компетенції, а й фахового розуміння предметної галузі. Неврахування багаторівневої структури та семантики термінів може призвести до суттєвих спотворень змісту, що особливо критично у військовому контексті.

2.2. Порівняльний аналіз словникових перекладів та вплив контексту артилерійських таблиць стрільби на перекладацькі рішення.

2.2.1 Переклад базових понять артилерійської термінології.

Під час аналізу артилерійської термінології особливу увагу слід приділяти джерелам, з яких черпається термінологічна база: військовим словникам, довідникам, настановам зі стрільби та технічним документам. У різних джерелах, навіть за наявності усталеного терміна, переклад може варіюватися залежно від контексту вживання, стилістичних вимог та функціонального призначення тексту.

Порівняльний аналіз показує, що військові терміни часто мають декілька еквівалентів, які відрізняються нюансами значення або ступенем офіційності.

Наприклад, термін *firing position* може перекладатися як «вогнева позиція» у довідниках, що тяжіють до нормативної термінології, та як «позиція для стрільби» – у навчальних посібниках або в інструкціях зі спрощеним стилем.

Вибір перекладу залежить не лише від джерела, а й від контексту: у таблицях стрільби, де важлива стислість і стандартизованість, використовують коротші варіанти з усталеним вживанням.

Подібним чином термін *range table* перекладається як «таблиця стрільби» у всіх основних українських військових джерелах, однак у загальних перекладацьких середовищах або двомовних словниках іноді трапляється варіант «таблиця дальності», який є менш вдалим у бойовому контексті, оскільки втрачає тактичну специфіку терміна.

Таблиці стрільби як контекстуальне середовище формують особливі вимоги до перекладацьких рішень. Вони містять стандартизовані конструкції, скорочення, цифрові позначення та терміни, які повинні інтерпретуватися не лише лінгвістично, але й технічно.

Наприклад, термін *high-explosive shell* у звичайному довіднику може мати переклад «фугасний снаряд», але в таблицях, де снаряди класифікуються за функцією і дією, правильніше буде «осколково-фугасний снаряд», адже саме така класифікація відповідає українським стандартам бойових боєприпасів.

Іншим прикладом є *burst height* – висота підриву. У загальному перекладі це «висота вибуху», однак у контексті стрільби з боєприпасів повітряного підриву (airburst) точніше буде «висота підриву», що відповідає термінам, прийнятим у таблицях стрільби.

Ще однією важливою відмінністю є вплив радянської школи термінотворення. В українських документах досі вживаються терміни типу «щиток прицілу» (відповідник *sight shield*), що не завжди точно відображає зміст натівського терміна, який може мати інше функціональне навантаження, наприклад, бути рухомим, прозорим або комбінованим з іншими приладами.

Таким чином, перекладацьке рішення має ґрунтуватися на триєдиному аналізі: тип джерела (словник, технічний документ, настанова); функціональний

контекст вживання (таблиці стрільби, інструкції, бойові документи); військова традиція і стандарт (український, натівський, змішаний).

Усі ці чинники визначають не лише лексичну форму перекладу, а й точність передачі поняття, що критично важливо в контексті бойового застосування артилерії. Тому переклад артилерійських термінів потребує не лише мовної компетенції, але й фахових знань у сфері військової справи.

Порівняльний аналіз термінів, що належать до категорії «Основні поняття та класифікація артилерії», засвідчує важливість як лексичної точності, так і семантичної відповідності у перекладі, особливо в умовах військового застосування. У цій групі домінують терміни-класифікатори, що поділяють артилерійські засоби за типом, функцією, мобільністю, принципом дії або організаційною належністю. Вони мають велику тактичну та організаційну значущість, тому вибір перекладу має бути зумовлений стандартами, термінологічною усталеною практикою в ЗСУ та функціональним контекстом.

Деякі терміни мають стійкі, усталені відповідники в українській мові, зокрема:

Anti-aircraft artillery → зенітна артилерія, Artillery regiment → артилерійський полк, Battery → батарея, Heavy artillery → важка артилерія, Self-propelled artillery → самохідна артилерія , Rocket artillery → реактивна артилерія, Towed artillery → буксирована артилерія.

Ці відповідники фіксуються у словниках Міноборони, тактичних керівництвах та військових документах НАТО, адаптованих для ЗСУ. Переклад не викликає суперечностей, оскільки співвідношення термінів є прямим та усталеним.

Інші терміни можуть мати альтернативні варіанти перекладу, в залежності від контексту. Наприклад:

Artillery fire control system – у технічних документах це система управління артилерійським вогнем, але в документах оперативного рівня – система

керування вогнем. Обидва варіанти коректні, однак перший точніший у технічному контексті, другий – у тактичному.

Close support artillery – можна перекладати як артилерія безпосередньої підтримки, однак іноді в документах ЗСУ фігурує стисліший варіант – артилерія підтримки. Тут збереження прикметника «безпосередня» (close) є важливим для точного розмежування між артилерією загального вогневого ураження та тією, що діє в тісній координації з піхотою.

Digitized fire control – прямий переклад – цифрове управління вогнем, але в деяких джерелах вживається варіант автоматизована система управління вогнем. Тут вибір перекладу залежить від того, чи йдеться лише про цифрову обробку даних, чи також про інтеграцію в мережеві системи керування.

Mobile artillery – зазвичай перекладається як мобільна артилерія, хоча в технічних джерелах її можуть розділяти на самохідну та буксировану, і термін мобільна трактується ширше, включаючи логістичні аспекти.

Деякі терміни відображають нові концепції або технології, що не мають усталених відповідників у традиційних радянських/українських військових словниках:

Autonomous artillery system → автономна артилерійська система. Вимагає уточнення: чи йдеться про систему з автономним наведенням/коригуванням, чи про повністю безекіпажний комплекс. У документах НАТО цей термін асоціюється з роботизованими платформами.

Networked artillery → сетецентрична артилерія. Термін новий, переклад іноді адаптують як мережецентрична артилерія. В обох випадках важливо зберегти зв’язок із концептом C4ISR-систем.

Railgun → електромагнітна гармата. Формально правильний переклад, хоча в українських джерелах також використовується транскрипція рейлган. У текстах НАТО railgun позначає технологічно проривну зброю, що наразі існує у формі

прототипів, тому перекладач має враховувати рівень технічної готовності цього терміна.

У категорії «Організаційно-штатні одиниці та персонал» важливо відтворити функціональну роль особового складу, а не просто передати загальне значення:

Gun crew → артилерійський розрахунок

Gunner → навідник (хоча в контексті технічного обслуговування може позначати стрільця-оператора)

Loader → заряджаючий – іноді вживається як номер обслуги, якщо перекладати в рамках штатного розкладу гармати.

Отже, переважна більшість термінів цієї групи є складеними, що відображає організаційну та тактичну багатокомпонентність артилерійських систем. Словникові переклади часто не враховують операційний контекст, тому їх слід адаптувати залежно від функціонального призначення терміна. Терміни новітніх технологій (railgun, networked artillery) потребують контекстуального тлумачення і часто ще не мають усталених українських відповідників. Особливу увагу слід приділяти термінам, що описують ролі особового складу, оскільки вони мають штатно-функціональну специфіку. Таким чином, переклад термінів класифікації артилерії вимагає не лише знання мови, а й глибокого розуміння військової структури, техніки та тактики, що застосовується у документах НАТО і ЗСУ.

2.2.2 Передача найменування типів артилерійських гармат. У межах порівняльного аналізу перекладів термінів, що належать до категорії «Типи артилерійських гармат», простежується тенденція до усталеного словникового відтворення, з певними винятками, де контекст таблиць стрільби або особливості сучасного озброєння можуть впливати на перекладацьке

рішення. Розглянемо докладніше особливості перекладу цих термінів на основі військових словників, довідників, а також контекстуального вживання у документах типу таблиць стрільби, настанов та керівництв зі стрільби та управління вогнем.

Більшість термінів мають словникові відповідники: стандартизовані переклади, тобто чіткі й усталені відповідники у військовій термінології, які фіксуються у таких джерелах, як: Міжнародний військовий словник НАТО (англо-український), Термінологічні бюлетені ЗСУ, Словники артилерійських термінів Міністерства оборони. Наприклад:

Anti-tank gun → протитанкова гармата, Howitzer → гаубиця, Mortar → міномет, Rocket artillery → реактивна артилерія, Recoilless rifle → безвідкатна гармата, Naval gun → корабельна гармата.

У таблицях стрільби ці терміни зазвичай вживаються без уточнення, оскільки їх тактичне й технічне призначення уже відоме читачу (наприклад, калібр, призначення, тип підривника, траєкторія).

Деякі терміни мають варіативні переклади, вибір яких залежить від контексту, зокрема:

Self-propelled gun. Основний переклад – самохідна артилерійська установка (САУ), однак у технічній документації іноді фігурує як самохідна гармата, особливо коли йдеться не про всю систему, а саме про гармату в машині. У таблицях стрільби важливо вказувати, чи мається на увазі система як бойова одиниця, чи її вогневий засіб.

Gun-howitzer. Стандартний переклад – гармато-гаубиця, хоча у стрілецьких таблицях цей термін часто вживається зі згадуванням калібру та траєкторних характеристик. Наприклад, траєкторія типу гармати, але можливість ведення навісного вогню як у гаубиці. У перекладі важливо зберегти двоїсту функцію цього засобу.

Autoloading howitzer. У довідниках – гаубиця з автоматичним заряджанням, але в деяких текстах перекладається стисло як автоматизована гаубиця. В таблицях стрільби, де відзначаються параметри циклу пострілу, важливо зберігати згадку про саме автоматичну подачу боєприпасу, оскільки це впливає на темп вогню.

Gun shield. У словниках – бронещит гармати, однак в документах по обслуговуванню іноді перекладається як щиток гармати, що може бути неоднозначним. У таблицях стрільби цей термін зазвичай не з'являється, але в технічних настановах – так.

Проблема з сучасними термінами – недостатня уніфікація. Наприклад:

Railgun – новітній тип зброї. Часто вживається як електромагнітна гармата – найбільш нейтральний варіант. Інший можливий варіант – транскрибований рейлган. В українських військових словниках термін поки ще не повністю уніфікований. У перекладі таблиць стрільби railgun, як правило, не трапляється через експериментальний характер зброї.

Autocannon – перекладається як автоматична гармата. У стрілецьких таблицях важливо не змішувати з терміном кулемет (machine gun), що також має автоматичний режим стрільби. Тут вирішальне значення має калібр: autocannon зазвичай >20 мм.

Іншою проблемою є семантична ясність у межах класифікації артилерії. Наприклад, терміни:

Long-range artillery → артилерія дальнього радіусу дії, Casemate gun → казематна гармата мають контекстуальну специфіку: перший – у бойовій аналітиці (оперативний діапазон дії), другий – у фортифікаційному контексті (використання в захищених спорудах). У стрільбі казематні гармати мають обмежену сферу застосування, а отже, у таблицях їх згадка рідкісна, але все ж важлива в історико-технічних документах.

Отже, більшість термінів мають фіксовані словникові переклади, які усталені у військовій термінології та підтримуються офіційними джерелами. У деяких випадках контекст таблиць стрільби вимагає точнішого перекладу, з урахуванням функціональних характеристик озброєння (наприклад, тип заряджання, калібр, траєкторія, темп стрільби). Терміни новітніх систем (railgun, autoloading systems, networked guns) потребують адаптаційного перекладу з поясненням або уточненням.

Семантична точність важлива для уникнення двозначностей, особливо при розрізненні типів вогневих засобів за їхнім призначенням, організаційним статусом і технічними характеристиками. Таким чином, перекладач повинен зважати не тільки на словникові джерела, а й на практичний контекст вживання терміна в документах бойового управління та технічної експлуатації.

2.2.3. Переклад термінів, що позначають балістичні параметри. Аналіз перекладу балістичних термінів, що активно використовуються в артилерійському дискурсі, засвідчує наявність відчутної різниці між словниковими значеннями та тими, що фіксуються у спеціалізованих військових джерелах, насамперед у таблицях стрільби, настановах і тактичних документах. Оскільки ці терміни безпосередньо пов’язані з точними розрахунками та параметрами, які визначають результативність артилерійського вогню, контекст їхнього вживання відіграє вирішальну роль.

У військових словниках терміни подаються переважно в узагальненій або енциклопедичній формі. Наприклад, *angle of elevation* перекладається як «кут підвищення» - що є загальноприйнятим варіантом. Однак у контексті стрільби з гармати цей термін може означати також і прицільний кут або параметр установки гармати на підвищення, що вказується у поділках прицілу. У таблицях стрільби він часто пов’язаний з конкретними значеннями кутів піднесення, що

відповідають тій чи іншій дальності, тому переклад повинен бути точним з урахуванням ситуації.

Схожа ситуація спостерігається і з терміном *angle of fall*, який хоча й перекладається як «кут падіння», у реальних бойових документах використовується для обчислення траєкторії під кутом до поверхні землі. Цей термін є ключовим для визначення ефективності ураження цілей на складному рельєфі. У стандартному словнику він не має уточнення, тоді як у таблицях він фігурує поряд з ординатами та дальностями.

Особливої уваги вимагають складні терміни типу *ballistic coefficient* (балістичний коефіцієнт), який може також називатися коефіцієнтом опору або форм-фактором. У технічних джерелах ЗСУ цей термін іноді має альтернативне вживання залежно від типу боєприпаса (наприклад, формула розрахунку для бронебійного снаряда і уламкового – різна). Тому перекладач має знати, до чого саме він застосовується – це впливає на вибір терміна.

Ще один приклад – *deflection*, що часто перекладається як «відхилення». У загальному значенні – це зміщення від прямого курсу, але в артилерійській термінології, особливо у таблицях стрільби, термін позначає кутову поправку у напрямку стрільби. В тактичному застосуванні він може виступати як «поправка напрямку», «наведення на фронт» або навіть як «кут поправки». Вибір перекладацької стратегії залежить від того, чи йдеться про теоретичне визначення терміна, чи про його застосування в реальному бойовому наказі.

Словники подають dispersion як «розсіювання», але в таблицях цей термін чітко поділяється на бокове й кругове розсіювання, причому числові значення вказуються для кожної артилерійської системи. Це вимагає уточнення у перекладі, оскільки «розсіювання» без уточнення не інформує, про який саме тип йдеться, і в бойовій ситуації може призвести до хибного коригування.

Контекстуальні відмінності простежуються також у перекладах таких термінів, як *flight time* (у документах – «час ураження цілі» або просто «t

польоту»), *impact point* («координати влучення»), *mean point of impact* («центр розсіювання»), *recoil length* («хід відкату», «нормальний/максимальний відкат») тощо. Усі ці терміни мають прикладне значення і використовуються в розрахунках, що зумовлює функціональну необхідність перекладати їх відповідно до умов застосування.

Також варто звернути увагу на терміни, що мають потенційну омонімію або зміщення значення. Наприклад, *retardation* – у словниках фіксується як «уповільнення», але в бойових розрахунках часто трактується як «втрата швидкості» або «гальмування в польоті». *Spin drift* перекладається як «обертальний дрейф» – термін рідко зустрічається в загальних словниках, але є критично важливим у високоточній артилерії, зокрема при стрільбі на великі дальності з нарізної артилерії.

Muzzle velocity та *terminal velocity* – базові параметри, що в словниках передаються як «початкова швидкість» і «кінцева швидкість» відповідно. У документах ЗСУ терміни подаються зі скороченням (v_0, v_терм) та прив’язані до конкретного типу боєприпасів, що вимагає контекстуального розуміння їхнього значення.

Отже, військові словники забезпечують базову орієнтацію в термінах, але їхня недостатня чутливість до контексту стрільби або тактичної ситуації може спричинити неадекватний переклад. Перекладач, що працює з артилерійськими документами, має розуміти не лише лінгвістичну, а й технічну природу термінів, щоб передавати їх із дотриманням функціональної точності.

Порівняльний аналіз засвідчив, що найбільш точним перекладом артилерійських термінів можна вважати той, який враховує не лише словникове значення, а й контекст практичного застосування, зокрема в таблицях стрільби. Від правильного вибору перекладу залежить не тільки точність комунікації, а й безпека та ефективність бойових дій. Отже, ключовим принципом у перекладі

цієї групи термінів має стати контекстуальна адекватність із фаховим обґрунтуванням.

2.2.4. Боєприпаси та типи снарядів: перекладацькі стратегії. У межах порівняльного аналізу перекладів термінів, пов'язаних *із боєприпасами та типами снарядів*, важливо враховувати як лексикографічну фіксацію у військових словниках, так і контекстуальне застосування в таблицях стрільби. Більшість термінів з цього переліку мають стандартизовані відповідники у військових термінологічних джерелах, наприклад: *Armor-piercing shell – бронебійний снаряд, High-explosive shell – фугасний снаряд, Illumination shell – освітлювальний снаряд, Smoke shell – димовий снаряд, Shrapnel – шрапнель, Shell – снаряд (загальне позначення).*

Ці переклади є унормованими, використовуються як у фахових документах, так і в бойових інструкціях. Їхнє вживання у таблицях стрільби зазвичай не створює додаткових труднощів, оскільки згадується тип снаряда разом із параметрами підриву, дією в цілі та зоною ураження.

Деякі терміни потребують адаптованого або уточненого перекладу, особливо якщо мова йде про: новітні типи боєприпасів, спеціальні умови використання (наприклад, підводна артилерія або високоточні засоби ураження), різницю між типом корпусу та способом дії в цілі. Наприклад:

Cargo round. Словниковий варіант – боєприпас із суббоєприпасами. У документації НАТО іноді трапляється як *carrier round* або *payload projectile*. У таблицях стрільби важливо вказувати характер розсіювання суббоєприпасів, тому можливий описовий варіант: артилерійський снаряд, що містить суббоєприпаси.

Cluster munition. Часто плутається з *cargo round*, хоча це ширший термін. Стандартний переклад – касетний боєприпас, і в таблицях стрільби та звітах про ураження чітко відмежовується від уламкових чи фугасних засобів.

Guided artillery shell. Зазвичай – керований артилерійський снаряд. В таблицях стрільби необхідно розрізняти види наведення (лазерне, GPS, інфрачервоне), тому іноді вживається уточнення: високоточний боєприпас із наведенням.

Sensor-fuzed munition. Складний для перекладу термін. У словниках – боєприпас із сенсорним підривником, але в таблицях стрільби точніше говорити про боєприпас із самонаведенням на ціль при наближенні, оскільки йдеться про активний пошук цілі (напр., бронетехніки).

Sabot round. – оперений підкаліберний снаряд – має специфічне вживання в контексті калібрів і балістики. В таблицях стрільби це критично, адже помилковий переклад як просто підкаліберний може ігнорувати наявність віддільного піддону (sabot).

Thermobaric shell – уовий термін, що іноді трактується неточно. Найбільш вдалий переклад – *термобаричний снаряд*, але може з’являтися і варіант *об’ємно-детонуючий боєприпас* – цей варіант корисний у таблицях стрільби, де враховується вибухова дія в обмеженому просторі.

Depleted uranium shell – снаряд із збідненого урану, хоча у контексті звітності чи таблиць стрільби може вживатися нейтральне бронебійний снаряд підвищеної щільності – аби уникнути згадки радіоактивного матеріалу в загальних інструкціях.

Supercavitating projectile – пермін, який поки що відсутній у більшості словників. Найбільш точний варіант – *суперкавітуючий снаряд*. У таблицях стрільби водної артилерії це означає об’єкт, що рухається в рідині з мінімальним опором через створення повітряної порожнини.

Propellant charge – метальний заряд. У таблицях стрільби цей термін має важливе значення, адже він безпосередньо впливає на дульну швидкість і траєкторію. Іноді використовується уточнення – основний/додатковий метальний заряд.

Rocket – е більшості словників – ракета. Проте в таблицях стрільби, залежно від контексту, важливо розрізняти між керованою ракетою *(missile)* і некерованим реактивним снарядом *(rocket projectile)*.

Отже, більшість боєприпасів мають фіксовані переклади, що відповідають міжнародним стандартам військової термінології, однак в умовах бойових таблиць і стрілецьких документів ці терміни можуть потребувати адаптацій. Новітні типи боєприпасів, зокрема з розумним наведенням чи нетиповими підривниками, часто вимагають описового перекладу або уточнення.

Формат таблиць стрільби передбачає технічну точність, тому перекладач повинен орієнтуватися не тільки на словниковий варіант, а й на дію снаряда в цілі, принцип підриву, траєкторію та призначення. Помилки у перекладі снарядів у таблицях стрільби можуть мати критичні наслідки, тому необхідна глибока фахова і термінологічна компетентність, зокрема знання принципів балістики, видів ураження і типів підривників.

2.2.5. Переклад термінів на позначення елементів артилерійської гармати.

Далі розглянемо переклади термінів, пов’язаних *з елементами артилерійської гармати,* з урахуванням їх лексикографічного відображення у військових словниках і впливу контексту з таблиць стрільби на перекладацькі рішення. Більшість наведених термінів належать до категорії механічних компонентів або оптичних/прицільних засобів, які безпосередньо впливають на точність, стабільність та ефективність вогню.

У нормативних джерелах, зокрема у військових глосаріях НАТО, англо-українських технічних словниках, більшість наведених термінів мають сталий переклад, адаптований під потреби артилеристів. Такі переклади не просто відображають номінативну функцію, але й описують технічну роль елемента в структурі артилерійської системи. Наприклад:

Barrel – ствол, Breech / Breechblock – затвор / затворний блок, Muzzle brake – дулове гальмо, Gun carriage – лафет, Firing pin – ударник, Rifling – нарізи ствола, Sight / Optical sight – приціл / оптичний приціл, Recoil mechanism – противідкатний механізм.

Ці терміни практично у всіх військових словниках перекладаються однаково. Їхні функції є чітко визначеними та не допускають варіативності.

У контексті таблиць стрільби, де йдеться про розрахунки траєкторій, параметри віддачі, розрахунки приведення та прицілювання, деякі терміни набувають технічно уточненої або функціональної специфікації, що може впливати на вибір перекладацького рішення. Наприклад:

Cradle – стандартний словниковий переклад: *люлька гармати*. У таблицях стрільби важливо враховувати її роль як опори для ствола, що дозволяє вертикальні коливання під час віддачі. Іноді в документах НАТО зустрічається як *gun cradle* або *recoil cradle*, що може вимагати уточнення.

Elevation gear / Elevation mechanism – обидва терміни перекладаються як *механізм підйому ствола*. У стрілецьких таблицях використовуються для визначення кута підвищення. Перекладач має врахувати, що в таблицях може зазначатися кут у міл (тисячних), тому бажано використовувати однозначний переклад – *механізм вертикального наведення*.

Traverse mechanism – переклад: механізм горизонтального наведення. У таблицях стрільби може скорочено подаватись як *traverse,* тому важливо дотримуватись функціональної відповідності, а не лише номінативного перекладу.

Hydro-pneumatic recoil system – переклад: *гідропневматична противідкатна система.* У таблицях обчислення відкату може включати числові параметри цієї системи (довжина, швидкість), тому назву іноді доповнюють: система компенсації віддачі.

Recoil buffer – стандартний переклад: *амортизатор віддачі.* У технічній документації він може описуватись як частина загальної *recoil system*, тому потрібно уникати подвійного перекладу на кшталт *гасник віддачі*.

Travel lock – у словниках може траплятись як транспортний фіксатор, хоча в деяких джерелах – *фіксатор на марші*. У таблицях стрільби згадується під час опису процедур підготовки гармати до бойового стану (наприклад, зняття з фіксатора), тому доцільно застосовувати функціональний переклад.

Fume extractor – перекладається як *газовідвідний пристрій*, проте в деяких словниках – *викидач газів*. У таблицях стрільби цей елемент не має ключової ролі, але в документах із безпеки стрільби точний переклад має значення.

Counterfire radar – радар контрбатарейної боротьби. У стрілецьких таблицях не трапляється безпосередньо, але є в документах щодо виявлення джерел вогню. У деяких перекладах – радар для виявлення артилерії противника, що є функціональним, але менш термінологічно точним.

Отже, основними перекладацькими стратегіями є функціональна точність – важлива для механізмів, які впливають на траєкторію, зокрема: підйомні, поворотні та відкатні механізми; описовий підхід – доцільний для складних або рідковживаних термінів, таких як *travel lock чи cradle*, якщо стандартний переклад не відомий цільовій аудиторії; єдність перекладу – важлива для таких базових термінів, як *barrel, breech, sight,* оскільки їх плутанина в документах може призвести до помилок у налаштуванні гармати.

Більшість термінів елементів гармати мають стабільні й стандартизовані переклади, що закріплені у військовій літературі та словниках. В контексті таблиць стрільби певні механізми вимагають уточнень, оскільки впливають на

параметри прицілювання, наведених кутів і стабілізації вогню. Словниковий переклад не завжди відповідає функціональній ролі терміна у бойовій ситуації, тому перекладач має орієнтуватися також на технічну документацію, мануали та бойові настанови. Точність термінології є критичною для безпеки, ефективності та коректності експлуатації артилерійських систем.

2.2.6. Переклад лексики процесу підготовки та ведення вогню. Аналіз термінів, пов'язаних із *процесом підготовки та ведення артилерійського вогню*, дозволяє виявити, як саме військові словники та стрілецькі таблиці впливають на переклад і тлумачення термінології. Це особливо важливо для оперативних повідомлень, польових настанов і бойових інструкцій, де точність визначень може прямо впливати на ефективність вогневого ураження.

Переважна більшість термінів, що стосуються ведення артилерійського вогню, мають відносно усталені переклади, зафіксовані у військових глосаріях ЗСУ, а також у словниках НАТО/DoD. Проте деякі з них відображають тактичну функцію, яка може варіюватися залежно від контексту застосування. Прикладами усталеного перекладу є:

Direct fire – стрільба прямим наведенням: типовий термін для бойових ситуацій із видимою ціллю; Indirect fire – стрільба із закритої позиції: стандартне поняття у польовій артилерії; Suppressive fire – придушувальний вогонь: закріплений в тактичних настановах.

Проте контекст потрібно враховувати, адже варіативні відповідники також зустрічаються:

Bracketing – іноді трапляється переклад взяття в «вилку», або послідовне наближення. У словниках це часто подається описово.

Walking fire – може перекладатися як *перенос вогню або вогонь*, що поступово пересувається. Найточніше – *поступове пересування вогню.*

Sensor-to-shooter link – іноді перекладається як система передачі даних від розвідки до виконавця, однак точний військовий термін – зв'язок між розвідкою і вогнем.

У таблицях стрільби багато з цих термінів використовуються для розрахунків або координації вогню, тому переклад повинен враховувати тактичну функцію, тип вогню, засіб доставки та режим ураження. Наприклад:

Airburst fire – вибух у повітрі: важливо не плутати з *illumination round*. У таблицях вказується точна висота підриву, і перекладач має дотримуватись саме технічного терміна.

Fire for effect – стрільба на ураження: у тактичному контексті означає *початок інтенсивного обстрілу після коригування*. В таблицях відзначається як стадія після adjust fire.

Time on target (TOT) – одночасне влучення снарядів: в таблицях TOT означає розрахунок часу так, щоб усі снаряди різних батарей досягнули цілі синхронно. Переклад повинен бути точним, без описових варіантів.

Plunging fire – навісний вогонь: важливо розрізняти від *indirect fire*, оскільки цей термін описує траєкторію, що дозволяє вражати укриті або вертикальні цілі. У таблицях враховується висота ординати.

Ricochet fire – рикошетний вогонь: у таблицях згадується переважно в контексті бойової ефективності проти відкритих цілей, тому переклад має враховувати фізичну поведінку снаряда.

Bracketing / Spotting round – терміни коригування вогню. У таблицях використовуються для поступової наближеності до цілі. Вони описують процедури розрахунку коригування – тому переклад повинен бути однозначним і тактичним.

Окремі терміни, потребують контекстуального уточнення, наприклад:

Fire mission – вогневе завдання: у стрілецьких таблицях може мати уточнення – *заплановане/екстрене*, тому в перекладі варто вказувати тип завдання.

Target acquisition – виявлення цілі: перекладач повинен враховувати різницю між виявленням, ідентифікацією та супроводом цілі.

Danger close fire – вогонь на небезпечно близькій відстані: у бойових документах та таблицях такий тип вогню передбачає підвищену відповідальність і обмеження. Переклад не повинен бути зм'якшеним або узагальненим.

Target reference point (TRP) – орієнтир для наведення на ціль: у таблицях часто вживається у вигляді координат або відомих орієнтирів, тому переклад має залишатися термінологічним, а не описовим.

Отже, словники забезпечують базову стандартизацію термінів, проте в умовах бойових операцій або підготовки до вогню контекст бойового застосування впливає на точність і доречність перекладу. Таблиці стрільби диктують технічні обмеження – часові інтервали, кути наведення, порядок відкриття вогню, що має бути враховано в перекладацьких рішеннях. Деякі терміни мають тактичну глибину, яка не фіксується у словниках, тому перекладач має бути знайомим із польовими настановами, інструкціями і методами ведення вогню.

2.2.7. Переклад розрахункових параметрів. Аналіз термінів, пов’язаних із *артилерійськими таблицями та розрахунками*, вимагає особливої уваги до технічної точності, адже ці терміни безпосередньо впливають на результати вогневих дій. Військові словники та довідники зазвичай містять ці терміни у стандартизованій формі, але переклад має враховувати контекст їхнього застосування – зокрема, структуру стрілецьких таблиць, алгоритми балістичних розрахунків, і фізичні параметри стрільби.

Більшість термінів із цієї групи мають уніфіковані переклади, однак інколи трапляються варіанти залежно від контексту – наприклад, чи йдеться про польову підготовку, цифрову систему управління вогнем, чи аналітичну обробку даних після стрільби.

Сталий і точний переклад:

Angle of impact – кут падіння: відповідає терміну в таблицях, де визначається траєкторія під кутом до площини.

Firing table – таблиця стрільби: основний документ для артилериста. Уточнення щодо типу боєприпасу, заряду, кута підйому.

Temperature correction / Wind correction / Drift correction – поправка на...: усі три терміни є стандартними у таблицях стрільби, де кожен фактор подається окремим стовпцем або виноскою.

*Probable error – ймовірна помилка влуч*ення: використовується в статистичному аналізі точності влучань. У деяких словниках може зустрічатися як імовірне відхилення.

Термінологія, що вимагає контекстуального уточнення:

Quadrant elevation – перекладається як підйомний кут квадранта, хоча у деяких джерелах можна зустріти описовий варіант величина підйому, виміряна в умовних одиницях прицілу.

Calibration chart – калібрувальна таблиця: залежно від застосування, може стосуватися калібрування балістичного комп’ютера або ручного прицілу. Іноді перекладається як таблиця корекції – менш точний варіант.

Range probability – ймовірність ураження цілі на певній дистанції: в англомовних документах часто скорочується або подається графічно. Переклад повинен чітко відображати зв’язок із розсіюванням і статистичними параметрами траєкторії.

У таблицях стрільби та цифрових системах управління вогнем терміни мають чітко визначене місце, і їх значення часто пов’язане з розрахунками,

графіками чи функціями. Неправильний або нечіткий переклад може призвести до фізичної помилки у прицілюванні чи коригуванні вогню. Наприклад:

Ballistic computer – балістичний комп'ютер: в контексті цифрової системи вогню (наприклад, СУВ «Крапка» або аналогів NATO), цей термін означає електронний модуль, що обчислює всі параметри стрільби. Переклад має чітко вказувати на технічну функцію, а не бути узагальненим як обчислювач.

Correction factor – поправочний коефіцієнт: у таблицях цей термін застосовується в контексті вітру, температури, зносу ствола тощо. Важливо не плутати з коригувальним значенням – це може змінити алгоритм розрахунку.

Elevation chart / Range table – таблиця підйомів / дальнісна таблиця: містять числові залежності між дальністю і підйомом. Перекладач має розуміти принцип їх побудови, щоб правильно інтерпретувати супровідний текст.

Dispersion pattern – схема розсіювання: термін використовується в контексті ймовірного поля ураження. В деяких джерелах можна зустріти переклад карта попадань – він може бути некоректним у формальному контексті.

Контекст бойового застосування або навчальних розрахунків визначає, яким саме має бути переклад. У цифрових вогневих системах, як-от AFATDS (США) або ASCA (Франція), переклад має бути технічним, з урахуванням алгоритмів програмного забезпечення. У паперових стрілецьких таблицях, наприклад, для Д-30 чи M777, важливо зберегти традиційну термінологію радянської школи, що використовується українською армією, навіть якщо в англійській іноді використано інші конструкції.

Отже, більшість термінів мають уніфіковані переклади, але потребують контекстного уточнення – особливо, якщо йдеться про цифрові системи або спеціальні таблиці. Формат подачі у таблицях стрільби (графіки, формули, умовні позначення) впливає на вибір перекладацьких рішень – варто уникати описових або художніх варіантів. Коректний переклад цих термінів – критичний

для збереження точності ураження, безпеки особового складу та ефективного застосування артилерії.

2.2.8. Наведення і керування вогнем: командно-управлінська термінологія. Аналіз термінів, пов'язаних із *наведенням та управлінням артилерійським вогнем*, вимагає комплексного підходу, оскільки ця сфера є поєднанням тактичних рішень, технічних процедур і координатного забезпечення. Більшість із цих термінів фіксуються у військових довідниках, натівських стандартах (STANAG), а також у таблицях стрільби та програмному забезпеченні цифрових систем вогню.

Порівняльний аналіз перекладів у військових словниках і довідниках демонструє наявність уніфікованих і точних термінів:

Adjusting fire – пристрілка: широко використовується в усіх словниках; відповідає процесу коригування вогню після перших пострілів.

Azimuth – азимут: базовий термін навігації і наведення. Універсальний в усіх контекстах.

Battery commander – командир батареї: використовується і в радянській, і в натівській традиції без варіацій.

Fire control – управління вогнем: ключовий термін. Уточнення часто залежать від контексту – ручне чи автоматизоване управління.

Forward observer – передовий коригувальник: основний термін у системі вогневої підтримки; іноді вживається як спостерігач-коригувальник, але це менш офіційний варіант.

Observation post – спостережний пункт: стабільне і поширене позначення.

Але, зустрічаємо також терміни з варіативним перекладом або потребою уточнення:

Danger close – критично близька дистанція або небезпечна близькість: часто перекладається контекстно. У бойовому застосуванні – зазвичай як попередження про вогонь поблизу своїх військ.

Fire order – команда на відкриття вогню або наказ на вогонь: обидва варіанти використовуються, але команда ближча до тактичного рівня.

Gun laying – наведення гармати: у словниках – часто прицілювання, але в артилерійському контексті це технічний процес встановлення кутів підйому й напрямку.

Orientation angle – кут орієнтування: у різних джерелах може вживатися як кут наведення гармати по орієнтиру.

Predicted fire – вогонь за розрахунками без коригування: у таблицях стрільби термін означає ведення вогню за попередніми даними, без пристрілки – важливо дотримуватись повного перекладу, а не скороченого розрахунковий вогонь.

Контекст має важливе значення при перекладі. Наприклад, потрібно враховувати специфіку цифрових систем управління вогнем (FCS / AFATDS / ATLAS). У таких системах терміни мають жорстко визначене значення, що має враховуватись при перекладі:

Ballistic computer – балістичний комп'ютер: розраховує кути наведення, поправки на метеодані, заряди тощо.

Grid coordinates – координати по сітці: термін критичний для наведення. У NATO – стандартизована сітка MGRS. У радянській/українській системі – топогеодезичні координати.

Survey control point – геодезичний опорний пункт: використовується для прив'язки батареї до сітки – ключовий термін при топографічній підготовці.

Time-on-target fire – одночасне влучення снарядів: важливо дотриматись повного значення, оскільки це координоване ведення вогню з різних батарей для синхронного ураження.

Target designation – цілевказівка: у бойових діях часто виконується розвідкою, дронами або спостерігачами. У таблицях стрільби – пункт вводу координат цілі.

Блок «Тактичні й термінологічні нюанси» у порівнянні з іншими блоками, наведення вогню має особливість: терміни тут містять і наказову, і аналітичну складову. Наприклад:

Fire mission може виступати і як командна одиниця, і як запис у таблиці розрахунків.

Meteorological data – ключовий термін, що впливає на розрахунки. Іноді перекладається спрощено як метеодані, але повний варіант краще зберігати в технічному контексті.

Таким чином, усі терміни цієї групи глибоко інтегровані в систему бойового управління, а тому вимагають технічно точного, стандартизованого перекладу. Контекст таблиць стрільби, цифрових систем та бойових завдань визначає вибір між стислими (командними) та розгорнутими (аналітичними) варіантами перекладу. Частина термінів має усталене вживання в ЗСУ, що варто враховувати для уніфікації з чинною практикою.

2.2.9. Переклад термінології артилерійського забезпечення. Аналіз термінів, пов’язаних з *інженерним та допоміжним забезпеченням артилерії***,** вимагає розуміння не лише лінгвістичних відповідників, а й функціонального призначення кожного елемента в бойовому середовищі. Тут йдеться про логістику, технічне обслуговування, укриття, транспортування та підготовку вогневих позицій. Багато термінів мають декілька можливих перекладів, і саме контекст застосування – зокрема в інструкціях, документації або таблицях підготовки позицій – впливає на остаточне перекладацьке рішення.

Як і в інших тематичних групах зустрічаємо усталені й однозначні терміни:

Ammunition dump – склад боєприпасів: поширений термін у військовій літературі та документації, аналог боєзапасного складу.

Ammunition truck – боєприпасний транспорт: дослівний і точний переклад. У контексті технічних описів може бути боєпостачальна машина.

Artillery depot – артилерійський склад: правильний термін, що охоплює не лише зберігання боєприпасів, а й запасні частини, техніку, інструменти.

Artillery reconnaissance – артилерійська розвідка: вживаний термін у штабних документах, що охоплює виявлення цілей і вогневих позицій ворога.

Artillery tractor – артилерійський тягач: у радянській термінології також відомий як гусеничний/колісний тягач.

Camouflage net – маскувальна сітка: стабільний термін у статутах і посібниках з інженерного забезпечення.

Але зустрічаємо також і терміни, що потребують уточнення або контексту:

Barrel wear gauge – прилад для вимірювання зносу ствола: в англомовних джерелах часто згадується в контексті технічного обслуговування; в українській літературі також вживається як *індикатор зносу ствола*.

Blast shield – протиосколковий щит або захисний щит: залежно від типу установки може мати специфічну форму (наприклад, фронтальний щит САУ).

Bore evacuator – пристрій для видалення порохових газів: іноді перекладається як *газовідвідник ствола*. Термін часто вживається у технічній документації до гармат або танкових знарядь.

Gun emplacement – вогнева позиція або гарматна позиція: в українських джерелах також трапляється позиція знаряддя або вогнева точка – вибір залежить від рівня формалізації.

Gun limber – передок гармати: історично точний термін, менш уживаний у сучасній артилерії, але присутній у навчальних матеріалах. Іноді перекладається як гарматний передок.

Gun pit – капонір для гармати або вогнева яма: обидва варіанти правомірні; капонір – більше формальний, яма – польовий варіант.

Dugout – бліндаж: термін стабільний, але в контексті артилерії може також слугувати як укриття для особового складу на вогневій позиції, тобто його слід вживати з урахуванням структури бойового порядку.

Інженерно-допоміжні терміни часто фігурують у: посібниках із розгортання артилерійських позицій; нормативах обладнання вогневих рубежів; таблицях часу підготовки гармат до стрільби. Наприклад:

Gun emplacement в одному контексті може означати *бетоновану платформу*, а в іншому – *швидко вириту позицію в ґрунті*.

Blast shield в документах для САУ – це *стандартний захист для екіпажу*, а в польовому контексті – може бути *імпровізований щит із мішків з піском*.

Camouflage net часто має значення не лише маскування знаряддя, а й *електронне/теплове укриття*, що важливо в сучасній війні.

Отже, усі терміни в цьому блоці мають прикладний і матеріальний характер, тому переклад повинен бути максимально точним, без надмірного узагальнення. Контекст застосування – технічний чи тактичний – визначає остаточну форму перекладу (наприклад, вогнева позиція vs капонір). У разі сумнівів, доцільно консультуватись із польовими статутами ЗСУ або технічними описами артилерійських систем, де ці терміни стандартизовані.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу комплексно осмислити військово-технічну та артилерійську термінологію як цілісну лінгвістичну систему, що поєднує мовні, технічні й доктринальні аспекти. Військова термінологія в цілому, і артилерійська зокрема, є високоструктурованою спеціальною лексикою, орієнтованою на точність і однозначність, адже її функціонування нерозривно пов’язане з критичними умовами застосування озброєння. Саме тому точність номінації понять, процесів і характеристик озброєння набуває особливої ваги, а відхилення від усталеної термінологічної норми може спричинити суттєві комунікативні ризики у бойовій діяльності.

Одним із ключових результатів дослідження стало виокремлення тематичних, функціональних і структурних груп артилерійських термінів. Така класифікація дала можливість систематизувати терміносферу, уточнити внутрішні зв’язки між підгрупами та виявити одиниці, що мають найбільший ступінь варіативності. Проаналізовано терміни, пов’язані з озброєнням, елементами конструкції гармат, видами артилерійських систем, параметрами стрільби, спеціалізованими боєприпасами, командами наведення і керування, логістичним забезпеченням та інженерними процесами. Такий підхід дав змогу простежити, як структура терміносистеми впливає на вибір перекладацьких стратегій.

Важливим аспектом стало зіставлення джерел формування англомовної та української артилерійської термінології. Англомовні терміносистеми значною мірою ґрунтуються на стандартах НАТО, технічній документації виробників озброєння та практиці армій США і Великої Британії. Українська термінологія, у свою чергу, донині містить елементи радянської військової школи, але інтенсивно адаптується до натівських норм у рамках процесу стандартизації

Збройних Сил України. Це спричиняє різночитання окремих термінів і створює додаткові перекладацькі виклики, особливо в ситуаціях, коли традиційні українські відповідники не повністю збігаються із сучасними натівськими доктринальними моделями.

Загальний аналіз 172 артилерійських термінів показав, що близько 64% мають усталені відповідники, підтверджені словниками Міністерства оборони України, глосаріями НАТО та спеціалізованими довідниками. Решта – орієнтовно 36% – потребують контекстуального уточнення, оскільки їх значення зміщується залежно від типу озброєння, ситуації застосування, параметрів стрільби або специфіки технічних обчислень. Особливо це стосується термінів із таблиць стрільби та документів бойового управління, де будь-яка неточність у перекладі може спотворити розрахунки або змінити зміст вогневої команди.

Окремої уваги потребує структурна складність артилерійських термінів. Для них характерні моделі словоскладання, різні типи абревіацій, багатокомпонентні конструкції, а також поєднання лексем із цифровими або кодовими позначеннями. Такі одиниці часто вимагають не буквального, а функціонального перекладу, орієнтованого на технічну специфіку системи озброєння. Семантичний аналіз підтвердив, що артилерійські терміни мають високий ступінь спеціалізації й зазвичай не допускають широкого інтерпретаційного поля, тому перекладач повинен чітко розмежовувати терміни близькі за формою, але різні за функціональним навантаженням.

Переклад термінів, пов’язаних з артилерійськими системами, балістичними параметрами, боєприпасами, елементами конструкції, процесами наведення та вогневими командами, вимагає врахування низки факторів: технічної сутності позначуваного об’єкта, місця терміна в терміносфері, наявності фахово усталеного відповідника та конкретного контексту застосування. Особливої складності набувають терміни, що зустрічаються у таблицях стрільби та технічних розрахунках, оскільки вони тісно інтегровані з числовими

параметрами й формулами. У таких випадках перекладач виконує роль не лише мовного посередника, а й інтерпретатора технічної інформації.

Порівняльний аналіз словників і довідників засвідчив, що хоча спеціалізовані джерела надають базові відповідники, вони не завжди відображають контекст реального бойового застосування. Це підтверджує необхідність створення узгоджених глосаріїв, які враховували б одночасно технічну точність, бойову практику та норми сучасної української терміносистеми.

Загалом результати дослідження підтверджують, що переклад артилерійської термінології є складним багатоступеневим процесом, що потребує міждисциплінарної компетентності, системного підходу та здатності до інтерпретації технічного контексту. Висока динамічність розвитку озброєнь і доктринальних підходів робить цей процес безперервним та потребує постійного оновлення перекладацьких рішень.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні корпусу джерел за рахунок бойових статутів, технічних посібників, польових інструкцій та автентичних перекладів документів НАТО. Важливим напрямом є також вивчення абревіації як ключового засобу номінації у військовій сфері та розроблення глосаріїв із подвійною технічно-лінгвістичною верифікацією. Це сприятиме підвищенню якості перекладу військово-технічної документації та покращенню взаємодії у міжнародному військовому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акульшина Н. Т. Аналіз військової термінології як чинник формування військової терміносистеми та військового дискурсу. *Studia Linguistica*. 2023. № 21. С. 7–18. URL: https://studia-linguistica.knu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Akulshyna_21.pdf (дата звернення: 15.05.2025).

2. Антонюк А. І. Особливості перекладу артилерійської термінології в сучасному військовому дискурсі. *Військова термінологія: проблеми і перспективи.* 2020. № 2. С. 45–52.

3. Антонюк А. І. Переклад військової термінології у світлі євроатлантичної інтеграції України. *Військова термінологія: проблеми і перспективи*. 2020. № 1. С. 33–40.

4. Ганічева Н. М. Військова термінографія: проблеми укладання та стандартизації. Київ : НаУКМА, 2012. 180 с.

5. Ганічева Н. М. Військова термінологія в українській мові: історія і сучасність. Київ : НаУКМА, 2007. 220 с.

6. Запольських С. П., Погонець В. В., Андрєєва І. О. Artillery terminology: etymology, semantics, translation challenges. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2025. № 73. С. 236–239. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v73/49.pdf (дата звернення: 14.10.2025).

7. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Київ : Нова книга, 2002. 562 с.

8. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004. 575 с.

9. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища школа, 1987. 351 с.

10. Коваль С. І. Функціонально-семантичні особливості військової термінології в англійській мові. *Науковий вісник Миколаївського університету*. 2019. № 12. С. 55–61.

11. Коваль Ю. Г. Особливості перекладу англомовної військової термінології. *Наукові записки НаУКМА. Філологія*. 2018. Т. 1. С. 102–106.

12. Король А.А. Інноваційні технології перекладу: навчальний посібник. Чернівці : ЧНУ, 2023. 119 с.

13. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : Підручник. Вінниця : Нова Книга, 2003. 448 с.

14. Краснюк В. В. Термінологія військової сфери: лінгвістичний та прикладний аспекти. Київ : НаУОА, 2017. 150 с.

15. Литовченко І. О. Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кривий Ріг : Криворізький держ. пед. ун-т, 2008. 20 с. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/515 (дата звернення: 15.05.2025).

16. Логінова Л. В. Класифікація військової термінології в аспекті перекладу. *Науковий вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди.* 2021. № 3. С. 88–94.

17. Міністерство оборони України. Настанова з бойової роботи артилерійських підрозділів. Київ : МОУ, 2020. 240 с.

18. Міністерство оборони України. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України. Київ : МОУ, 2017. 180 с.

19. Пашковська Н. О. Військова термінологія в перекладацькій практиці. *Вісник КНЛУ. Серія: Філологія.* 2014. № 19. С. 102–107.

20. Печерица В. М. Уніфікація термінології у військовому перекладі: проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки.* 2020. № 4 (92). С. 78–83.

21. Соколов О. І. Військова термінологія в перекладацькій діяльності: структура, класифікація, особливості вживання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика.* 2013. Вип. 18. С. 184–188.

22. Шевченко І. М. Основи української термінології. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 256 с.

23. Шевченко І. М. Українська військова термінологія: проблеми формування та вживання. Київ : Видавництво НаУКМА, 2015. 210 с.

24. Янковська І. М. Термінологічна варіативність у сучасному військовому дискурсі. *Записки з термінології.* 2021. –№ 2. С. 33–39.

25. Alshehab M. The translatability of military terms by MA students in translation at Yarmouk University in Jordan. *International Journal of Comparative Literature and Translation Studies,* 1(1), 45–52. URL: https://journals.aiac.org.au/index.php/IJCLTS/article/view/446/0 (accessed: 18.08.2025).

26. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. URL: https://www.academia.edu/12307257/In_Other_Words_A_coursebook_on_translation (accessed: 15.05. 2025).

27. Bekturdiyeva Sh. S. Techniques for translating military vocabulary from English into Russian. *Thematics Journal of Education,* 1, 137–140. URL: https://thematicsjournals.in/index.php/tjed/article/view/57 (accessed: 18.08.2025).

28. Bîrsan A. Teaching military terminology by means of translations. *Knowledge-Based Organization*, 30(2), 103–106. URL: https://doi.org/10.2478/kbo-2024-0059 (accessed: 18.08.2025).

29. Bowker L. Working with specialized language: A practical guide to using corpora. London : Routledge, 2002. 256 p.

30. Cabré M. T. Terminology: Theory, Methods and Applications. Philadelphia, PA: John Benjamins. URL: https://doi.org/10.7202/004006ar (accessed: 19.10.2025).

31. Imomova Sh. P. Translation of military terms in military texts. *American Journal of Science and Learning for Development*. 3(1), 76–78. URL: https://inter-publishing.com/index.php/AJSLD/article/view/3363 (accessed: 19.10.2025).

32. Muhammadiyev, S. Linguistic features of the translation of military terminology. Zenodo. https://doi.org/10.5281/zenodo.13901768 (accessed: 19.10.2025).

33. Musurmanova Sh. The problems of translation in military terms. *International Journal of Culture and Modernity*. 32, 45–48. URL: https://doi.org/10.51699/ijcm.v32i.563 (accessed: 19.10.2025).

34. Popa, V. E. Contexting the translation of military texts. *Philologia*. 18(12), 125–132. URL: https://doi.org/10.18485/philologia.2020.18.18.12 (accessed: 19.10.2025).

35. Sager J. C. A practical course in terminology processing. Amsterdam : John Benjamins, 1990. 256 p.

36. Skrivanek Translation Agency. Technical translations in military: Key terms and specialist knowledge. URL: https://skrivanek.pl/en/technical-translations-in-military-key-terms-and-specialist-knowledge/ (accessed: 19.10.2025).

37. Way C. Handbook of Terminology: Volume 3. URL: https://benjamins.com/catalog/hot.3.leg5 (accessed: March 12, 2025).

38. Yıldız Öner, S. Analysis of terminology in the translations of defence industry texts (Master's thesis). Hacettepe University. 2021. URL: https://openaccess.hacettepe.edu.tr/xmlui/handle/11655/23528 (accessed: 19.10.2025).

39. Yin J., & Zeng R. Vocabulary characteristics of military English and translation strategies – Take the E-C translation of The Agincourt War as an example.

Academic Journal of Humanities & Social Sciences. 2023. 6(21), 72–77. https://doi.org/10.25236/AJHSS.2023.062112 (accessed: 19.10.2025).

40. Zarbailova A. V. Terminological problems of military text translation. Science Journal of Volgograd State University Young Researchers' Work. 2015. 13, P. 89–94. URL: https://yrw.jvolsu.com/index.php/en/archive-en/23-2015-13/389-terminological-problems-of-military-text-translation (accessed: 19.10.2025).

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

41. Військово-технічний комітет ЗСУ. Глосарій військових термінів (проект). Київ, 2022. 150 с.

42. Таблиці стрільби. URL: https://drive.google.com/drive/u/1/folders/1bZYfLrEWuQusIYppbYX0RUg1lKRol9dP (дата звернення: 09.08.2025).

43. Ярошенко Т. О. Англійсько-український військовий словник. Київ : Центр навчальної літератури, 2015. 320 с.

44. Australian Defence Force. Military Terminology Handbook. Canberra : ADF Publications, 2020. URL: https://defence.gov.au/glossary (accessed: 15.05.2025).

45. Cambridge Military Glossary. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 280 p.

46. Canadian Forces. Glossary of Military Terminology. Ottawa : Department of National Defence, 2021. URL: https://forces.gc.ca/glossary (accessed: 15.05.2025).

47. Department of the Army. Field Artillery Operations and Fire Support (FM 3-09). Washington, DC : Department of the Army, 2019. 160 p.

48. English-Ukrainian glossary of artillery terminology. URL: https://numl.org/1gnl (accessed: 12.05.2025).

49. European Defence Agency. Multilingual Military Glossary. Brussels : EDA, 2023. URL: https://eda.europa.eu/glossary (accessed: 15.05.2025).

50. Firing Tables. URL: https://drive.google.com/drive/u/1/folders/1bZYfLrEWuQusIYppbYX0RUg1lKRol9dP (accessed: 09.08.2025).

51. Glossary of Artillery Terms. U.S. Army Field Manual Appendix, 2020. URL: https://armypubs.army.mil (accessed: 15.05.2025).

52. Harper D. Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com (accessed: 18.03.2025).

53. Hodgson E. S. Tri-lingual artillery dictionary / E. S. Hodgson ; with introduction by Col. J. H. Mansell. London : Charles Griffin and Co., Ltd., 1918. Vol. 1. 92 c. URL: https://www.nature.com/articles/104332a0 (accessed: 09.08.2025).

54. Merriam-Webster. Dictionary of Military Terms. Springfield, MA : Merriam-Webster Inc., 2005. 256 p. URL: http://surl.li/sukmy (accessed: 20.03.2025).

55. NATO Standardization Office. AAP-06 NATO Glossary of Terms and Definitions. Brussels : NATO, 2023. URL: https://nso.nato.int/nso/zPublic/ap/AAP-06 (accessed: 09.08.2025).

56. NATO Terminology Programme. Guide for Terminology Work in NATO. Brussels : NATO Standardization Office, 2023. URL: https://nso.nato.int/natoterm/ (accessed: 15.05.2025).

57. Oxford Dictionary of Military Terms. Oxford : Oxford University Press, 2018. 320 p.

58. Skrivanek Translation Agency. Technical translations in military: Key terms and specialist knowledge. 2024. URL: https://skrivanek.pl/en/technical-translations-in-military-key-terms-and-specialist-knowledge/ (accessed: 15.05.2025).

59. Tri-service Military Glossary. Ministry of Defence UK, 2022. URL: https://www.gov.uk/mod-glossary (accessed: 15.05.2025).

60. UN Military Terminology Database. United Nations, 2023. URL: https://un.org/military-terminology (accessed: 15.05.2025).

ДОДАТОК А

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ГЛОСАРІЙ АРТИЛЕРІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

1. Основні поняття та класифікація артилерії

1. Anti-aircraft artillery – зенітна артилерія
2. Artillery fire control system – система управління артилерійським вогнем
3. Artillery regiment – артилерійський полк
4. Artillery unit – артилерійський підрозділ
5. Autonomous artillery system – автономна артилерійська система
6. Battery – батарея
7. Close support artillery – артилерія безпосередньої підтримки
8. Coastal artillery – берегова артилерія
9. Digitized fire control – цифрове управління вогнем
10. Field artillery – польова артилерія
11. Gun crew – артилерійський розрахунок
12. Gunner – навідник
13. Heavy artillery – важка артилерія
14. Infantry support gun – гармата підтримки піхоти
15. Light artillery – легка артилерія
16. Loader – заряджаючий
17. Mobile artillery – мобільна артилерія
18. Multiple launch rocket system (MLRS) – реактивна система залпового вогню (РСЗВ)
19. Networked artillery – сетецентрична артилерія
20. Railgun – електромагнітна гармата
21. Rocket artillery – реактивна артилерія
22. Self-propelled artillery – самохідна артилерія
23. Static artillery – стаціонарна артилерія
24. Towed artillery – буксирована артилерія

2. Типи артилерійських гармат

1. Anti-tank gun – протитанкова гармата
2. Autocannon – автоматична гармата
3. Autoloading howitzer – гаубиця з автоматичним заряджанням
4. Cannon – гармата
5. Casemate gun – казематна гармата
6. Gun shield – бронещит гармати
7. Gun-howitzer – гармато-гаубиця
8. Howitzer – гаубиця

9. Long-range artillery – артилерія дальнього радіусу дії
10. Mortar – міномет
11. Multiple launch rocket system (MLRS) – реактивна система залпового вогню (РСЗВ)
12. Naval gun – корабельна гармата Railgun – електромагнітна гармата
13. Recoilless rifle – безвідкатна гармата
14. Rocket artillery – реактивна артилерія
15. Self-propelled gun – самохідна артилерійська установка (САУ)

3. Балістичні параметри та характеристики стрільби

1. Angle of elevation – кут підвищення
2. Angle of fall – кут падіння снаряда
3. Ballistic coefficient – балістичний коефіцієнт
4. Barrel life – ресурс ствола
5. Deflection – відхилення від курсу
6. Depression angle – кут зниження
7. Dispersion – розсіювання
8. Effective range – ефективна дальність
9. Flight time – час польоту снаряда
10. Impact point – точка влучення
11. Maximum ordinate – максимальна висота польоту снаряда
12. Maximum range – максимальна дальність стрільби
13. Mean point of impact – середня точка попадання
14. Muzzle energy – дулова енергія
15. Muzzle velocity – початкова швидкість снаряда
16. Range error – помилка у визначенні дальності
17. Recoil length – довжина відкату
18. Retardation – уповільнення снаряда
19. Spin drift – обертальний дрейф
20. Terminal velocity – кінцева швидкість
21. Trajectory – траєкторія

4. Боєприпаси та типи снарядів

1. Anti-personnel shell – осколковий снаряд
2. Armor-piercing shell – бронебійний снаряд
3. Cargo round – боєприпас із суббоєприпасами
4. Cluster munition – касетний боєприпас
5. Depleted uranium shell – снаряд із збідненого урану
6. Guided artillery shell – керований артилерійський снаряд
7. High-explosive shell – фугасний снаряд
8. Illumination shell – освітлювальний снаряд

9. Incendiary shell – запалювальний снаряд
10. Nuclear artillery shell – артилерійський ядерний снаряд
11. Propellant charge – метальний заряд
12. Rocket – ракета
13. Sabot round – оперений підкаліберний снаряд
14. Semi-armor-piercing shell – напівбронебійний снаряд
15. Sensor-fuzed munition – боєприпас із сенсорним підривником
16. Shell – снаряд
17. Shrapnel – шрапнель
18. Smoke generator round – снаряд для димової завіси
19. Smoke shell – димовий снаряд
20. Submunition – суббоєприпас
21. Supercavitating projectile – суперкавітуючий снаряд
22. Thermobaric shell – термобаричний снаряд

5. Елементи артилерійської гармати

1. Ammunition rack – боєукладка
2. Barrel – ствол
3. Breech – затвор
4. Breechblock – затворний блок
5. Counterfire radar – радар контрбатарейної боротьби
6. Cradle – люлька гармати
7. Elevation gear – механізм підйому ствола
8. Elevation mechanism – механізм підйому
9. Firing pin – ударник
10. Fume extractor – газовідвідний пристрій
11. Gun carriage – лафет
12. Hydro-pneumatic recoil system – гідропневматична противідкатна система
13. Muzzle brake – дулове гальмо
14. Optical sight – оптичний приціл
15. Recoil buffer – амортизатор віддачі
16. Recoil mechanism – противідкатний механізм
17. Rifling – нарізи ствола
18. Sight – приціл
19. Travel lock – транспортний фіксатор
20. Traverse mechanism – механізм горизонтального наведення

6. Процес підготовки та ведення стрільби

1. Airburst fire – вибух у повітрі
2. Barrage fire – загороджувальний вогонь
3. Bracketing – метод коригування вогню шляхом послідовного наближення

4. Counter-battery fire – контрбатарейна боротьба
5. Danger close fire – вогонь на небезпечно близькій відстані
6. Direct fire – стрільба прямим наведенням
7. Fire adjustment – коригування вогню
8. Fire for effect – стрільба на ураження
9. Fire mission – вогневе завдання
10. Fire mission request – запит на вогневе завдання
11. Fire planning – планування вогню
12. Indirect fire – стрільба із закритої позиції
13. Plunging fire – навісний вогонь
14. Ricochet fire – рикошетний вогонь
15. Sensor-to-shooter link – зв'язок між розвідкою і вогнем
16. Spotting round – коригувальний постріл
17. Suppressive fire – придушувальний вогонь
18. Target acquisition – виявлення цілі
19. Target reference point (TRP) – орієнтир для наведення на ціль
20. Time on target – одночасне влучення снарядів
21. Walking fire – поступове пересування вогню

7. Артилерійські таблиці та розрахунки

1. Angle of impact – кут падіння
2. Ballistic computer – балістичний комп’ютер (використовується у складі цифрових систем вогню)
3. Calibration chart – калібрувальна таблиця
4. Charge temperature effect – вплив температури заряду
5. Correction factor – поправочний коефіцієнт
6. Dispersion pattern – схема розсіювання
7. Drift correction – поправка на дрейф
8. Elevation chart – таблиця підйомів
9. Fire direction center – пункт управління вогнем
10. Firing table – таблиця стрільби
11. Probable error – ймовірна помилка влучення
12. Quadrant elevation – підйомний кут квадранта
13. Range probability – ймовірність ураження цілі на певній дистанції
14. Range table – дальнісна таблиця
15. Temperature correction – поправка на температуру
16. Wind correction – поправка на вітер

8. Наведення та управління вогнем

1. Adjusting fire – пристрілка
2. Azimuth – азимут

3. Ballistic computer – балістичний комп’ютер
4. Battery commander – командир батареї
5. Coordinated fire line – координована лінія вогню
6. Danger close – критично близька дистанція
7. Fire control – управління вогнем
8. Fire order – команда на відкриття вогню
9. Fire support coordination center (FSCC) – центр координації вогневої підтримки
10. Forward observer – передовий коригувальник
11. Grid coordinates – координати по сітці
12. Gun laying – наведення гармати
13. Laser rangefinder – лазерний далекомір
14. Meteorological data – метеорологічні дані
15. Observation post – спостережний пункт
16. Orientation angle – кут орієнтування
17. Predicted fire – вогонь за розрахунками без коригування
18. Survey control point – геодезичний опорний пункт
19. Target designation – цілевказівка
20. Time-on-target fire – одночасне влучення снарядів

9. Інженерне та допоміжне забезпечення артилерії

1. Ammunition dump – склад боєприпасів
2. Ammunition truck – боєприпасний транспорт
3. Artillery depot – артилерійський склад
4. Artillery reconnaissance – артилерійська розвідка
5. Artillery tractor – артилерійський тягач
6. Barrel wear gauge – прилад для вимірювання зносу ствола
7. Blast shield – протиосколковий щит
8. Bore evacuator – пристрій для видалення порохових газів
9. Camouflage net – маскувальна сітка
10. Dugout – бліндаж
11. Gun emplacement – вогнева позиція
12. Gun limber – передок гармати
13. Gun pit – капонір для гармати

SUMMARY

The research provides a comprehensive analysis of military and artillery terminology as a structured and highly specialized linguistic system. It demonstrates that artillery terms are connected with technical characteristics of weapons, tactical procedures, ballistic parameters, and command-and-control processes. Due to the critical role of terminological precision in military communication, accurate translation requires not only linguistic knowledge but also understanding of the functional and technical context. The study classifies artillery terminology into thematic and structural groups, including names of weapon systems, components of artillery pieces, ammunition types, firing procedures, and logistical elements. A comparison of English and Ukrainian term sources shows that English terminology is based mainly on NATO standards and Western military documentation, while Ukrainian terminology is undergoing active adaptation to NATO norms. This leads to inconsistencies that must be resolved through standardization and context-sensitive translation.

Analysis of 172 terms revealed that 64% have established equivalents, whereas 36% require contextual interpretation, especially in ballistic tables and technical manuals. Translation difficulties often arise from multi-component structures, abbreviations, and highly specialized technical meanings. The research concludes that effective translation of artillery terminology demands interdisciplinary competence, systematic verification across authoritative sources, and careful consideration of operational context. Further development of standardized bilingual glossaries and integration of authentic military documents are identified as important directions for future study.

Keywords: *artillery terminology, military translation, NATO standards, ballistic parameters, technical documentation, terminology system, Ukrainian military language, standardization, functional equivalence, specialized vocabulary.*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Скабала Денис Олександрович, студент 2 курсу магістратури, заочної форми навчання, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма переклад (англійський), адреса електронної пошти denis20skabala@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему ПЕРЕКЛАД АРТИЛЕРІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата 21.11.2025 Скабала Д. О.